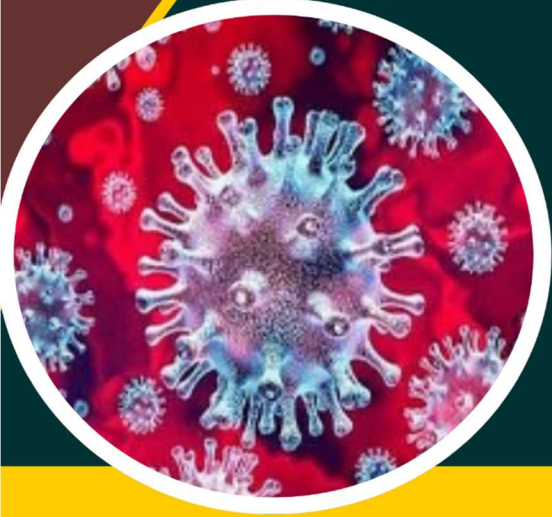

ज्ञानकोश

मासिक चालू घडामोडी (महाराष्ट्र राज्य)

MPSC, आणि सरळ सेवा भरतीसाठी
ZP, आदिवासी विभाग, राज्य उत्पादन शुल्क, WRD आणि इतर स्पर्धा
परीक्षांसाठी उपयुक्त

दूरसंचार विधेयक 2023

बेटिंग, गेमिंगवर 28 टक्के जीएसटी

मुंबईतील हवेची गुणवत्ता सुधारली

गालगुंडाचे दुर्मिळ दुष्परिणाम नोंदवले गेले

GN1 कोरोना

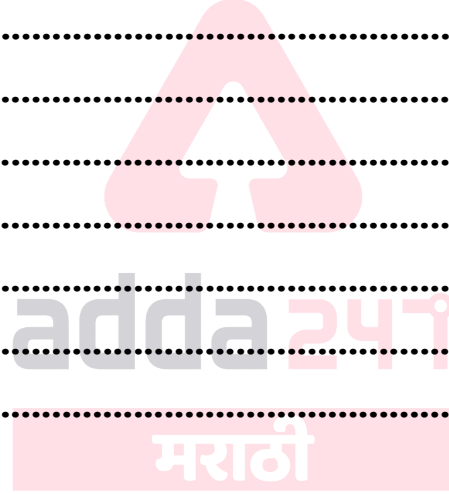
बिहारची पकडवा विवाह प्रथा

RBI ने UPI पेमेंट मर्यादा वाढवली

कुडनकुलम अणुऊर्जा प्रकल्प

Contents

ज्ञानकोश मासिक चालू घडामोडी ऑक्टोबर 2021	3
राष्ट्रीय बातम्या	3
राज्य बातम्या.....	6
आंतरराष्ट्रीय बातम्या.....	8
अर्थव्यवस्था बातम्या.....	10
समित आणि कॉन्फरन्स बातम्या.....	11
कराराच्या बातम्या.....	12
रॅक्स आणि अहवाल बातम्या	14
विज्ञान आणि तंत्रज्ञान बातम्या	18
पुरस्कार बातम्या.....	22
क्रीडा बातम्या	22
संरक्षण बातम्या	23
महत्वाचे दिवस	23
निधन बातम्या	25
विविध बातम्या.....	25

राष्ट्रीय बातम्या

केंद्राने GIAN योजनेच्या चौथ्या टप्प्यातील रोल-आउटला मान्यता दिली

संदर्भ

शिक्षण मंत्रालय ग्लोबल इनिशिएटिव्ह ऑफ अकॅडमिक नेटवर्क्स (GIAN) चा चौथा टप्पा पुन्हा सुरू करण्याच्या तयारीत आहे.

GIAN बद्दल

- ग्लोबल इनिशिएटिव्ह ऑफ अकॅडमिक नेटवर्क्स (GIAN) इन हायर एज्युकेशन 2015 मध्ये सुरू करण्यात आले.
- हा मनुष्यबळ आणि विकास मंत्रालयाचा एक कार्यक्रम आहे.
- GIAN भारतातील उच्च शिक्षण सहकार्यासाठी शास्त्रज्ञ आणि उद्योजकांना टॅप करते.
  - ध्येय:** शैक्षणिक संसाधने वाढवणे, दर्जेदार सुधारणा जलद करणे.
  - भारताची वैज्ञानिक आणि तांत्रिक क्षमता मजबूत करण्यावर भर.

राज्यसभेने पोस्ट ऑफिस विधेयक मंजूर केले

संदर्भ

- राज्यसभेने पोस्ट ऑफिस विधेयक मंजूर केले, जे 1898 चा पोस्ट ऑफिस कायदा रद्द करते आणि पुनर्स्थित करते.

महत्त्वाचे मुद्दे

- हे विधेयक संदेशवाहक सेवा आणि बँकिंग सुविधा प्रदाता म्हणून टपाल विभागाचे प्रभावी कामकाज सुनिश्चित करेल.
- विधेयकाच्या कलम 9 मध्ये पोस्ट ऑफिस अधिकाऱ्यांनी कोणतीही वस्तू रोखणे, उघडणे किंवा ताब्यात घेणे किंवा सीमाशुल्क प्राधिकरणाकडे वस्तू वितरित करण्याचा अधिकार दिला आहे.
- राज्याच्या सुरक्षेच्या दृष्टीने कोणत्याही अधिकाऱ्याला कोणत्याही टपालाची वस्तू रोखण्यासाठी, उघडण्यासाठी किंवा ताब्यात घेण्याचा अधिकार देणाऱ्या तरतुदींमध्ये अधिकाऱ्यांना असा मोकळा हात दिल्याने गोपनीयतेच्या अधिकाराला हानी पोहोचेल याचीही चिंता आहे.

चक्रीवादळानंतर केंद्राने तामिळनाडू आणि आंध्र प्रदेशला ₹ 1,500 कोटींची मदत जाहीर केली

- मिचौंग वादळामुळे झालेल्या नुकसानीच्या पार्श्वभूमीवर केंद्र सरकारने आंध्र प्रदेशला ₹493.60 कोटी आणि तामिळनाडूला ₹450 कोटी दिले आहेत.

- केंद्राने राष्ट्रीय आपत्ती निवारण निधी (NDMF) अंतर्गत 'चेन्नई बेसिन प्रकल्पासाठी एकात्मिक शहरी पूर व्यवस्थापन उपक्रमांसाठी' पूर शमन प्रयत्नांसाठी चेन्नईसाठी ₹561.29 कोटींचा आणखी एक भाग मंजूर केला.

SC ने J&K चा विशेष दर्जा रद्द करण्याचे समर्थन केले

- सर्वोच्च न्यायालयाच्या घटनापीठाने जम्मू-काश्मीरचा विशेष दर्जा रद्द करण्याचा राष्ट्रपतींचा अधिकार एकमताने कायम ठेवला.
- हे घटनेच्या अनुच्छेद 370 अंतर्गत केले गेले, ज्यामुळे पूर्ण राज्याची पुनर्रचना दोन केंद्रशासित प्रदेशांमध्ये झाली आणि त्याचे विशेषाधिकार काढून टाकले गेले.

जम्मू-काश्मीरच्या विशेष दर्जाविषयी

- 5 ऑगस्ट 2019 रोजी, भारताच्या राष्ट्रपतींनी संविधानाच्या कलम 370(1) द्वारे प्रदान केलेल्या अधिकारांचा वापर करून संविधान (जम्मू आणि काश्मीरला लागू) आदेश, 2019 जारी केला.
- याद्वारे, भारत सरकारने कलम 370 मध्ये स्वतः बदल केले आहेत (ते रद्द केले नाही).
- संविधान (जम्मू आणि काश्मीरला लागू) आदेश, 2019 ने 1954 च्या राष्ट्रपतींच्या आदेशाची जागा घेतली आहे.
- त्यानंतर, संसदेने मंजूर केलेले जम्मू आणि काश्मीर पुनर्रचना विधेयक, 2019, जम्मू आणि काश्मीर राज्याचे दोन नवीन केंद्रशासित प्रदेशांमध्ये (UTs) विभाजन करते: जम्मू आणि काश्मीर आणि लडाख.
- याला पुढे सर्वोच्च न्यायालयात आव्हान देण्यात आले.

महत्त्वाचे लेख :-

- भाग XXI अंतर्गत कलम 370 जम्मू आणि काश्मीरला स्वतःचे संविधान बनवण्याचा अधिकार देते.
- ते J&K ला स्वायत्त दर्जा देते.
- हे जम्मू आणि काश्मीरच्या संदर्भात संसदेच्या विधायी अधिकारांना प्रतिबंधित करते.
- कलम 35A, 1954 मध्ये घटनेत समाविष्ट केले गेले, जे राज्यातील नागरिकांना विशेष अधिकार आणि विशेषाधिकार प्रदान करते.
- कलम 35A जम्मू आणि काश्मीर विधानमंडळाला राज्याचे 'कायम रहिवासी' कोण आहेत हे ठरवण्याचा पूर्ण विवेकाधिकार देते.

मुख्य निवडणूक आयुक्त आणि इतर निवडणूक आयुक्त (नियुक्ती, कार्यालयाच्या अटी आणि कार्यालयाच्या अटी) विधेयक, 2023 राज्यसभेने मंजूर केले.

- मुख्य निवडणूक आयुक्त आणि इतर निवडणूक आयुक्त (नियुक्ती, कार्यालयाच्या अटी आणि कार्यालयाच्या अटी) विधेयक, 2023 राज्यसभेने मंजूर केले.
- हे विधेयक मुख्य निवडणूक आयुक्त (CEC) आणि दोन निवडणूक आयुक्त (ECs) यांची नावे देण्याची प्रक्रिया मांडते.
- CEC आणि दोन EC चा समावेश असलेला भारतीय निवडणूक आयोग (ECI) घटनेच्या कलम 324 अंतर्गत स्थापन करण्यात आला आहे.
- संसदेच्या मान्यतेच्या अधीन राहून CEC आणि ECs यांना नामनिर्देशित करण्यासाठी राष्ट्रपतींना घटनेनुसार अधिकृत आहे.
- एका जनहित याचिकाला उत्तर देताना, सर्वोच्च न्यायालयाने मार्च 2023 मध्ये घोषित केले की नामांकन प्रक्रियेचे नियमन करणारी वैधानिक पोकळी आहे.
- सर्वोच्च न्यायालयाने एक समिती-आधारित निवड प्रक्रिया प्रस्तावित केली ज्यामध्ये पंतप्रधान, भारताचे सरन्यायाधीश आणि विरोधी पक्षनेते यांचा समावेश असेल.
- यापूर्वी निवडणूक आयुक्तांची निवड करण्यासाठी स्वतंत्र समिती नव्हती.

बद्दल

- प्रस्तावित कायदा शोध आणि निवड समित्यांसह एक संघटित फ्रेमवर्क स्थापित करतो, परंतु तो CJI ला प्रक्रियेतून वगळतो.
- भारत सरकारच्या सचिव पदाच्या तुलनेने पदे असलेल्या व्यक्तींची CEC आणि ECs म्हणून नियुक्ती केली जाईल.
- पंतप्रधान, विरोधी पक्षनेते आणि पंतप्रधानांनी शिफारस केलेले केंद्रीय कॅबिनेट मंत्री निवड समिती बनवतात.
- दक्षिण आफ्रिका, युनायटेड किंगडम आणि युनायटेड स्टेट्स सारख्या राष्ट्रांमधील निवड प्रक्रियेतील फरकांसह, विधेयकाची यंत्रणा जगभरातील मानकांपेक्षा वेगळी आहे.
- या विधेयकामुळे निवड प्रक्रियेत सुधारणा होत असली तरी विद्यमान प्रशासनाला अनुकूलता दाखविल्याची टीका होत आहे.
- सर्वोच्च न्यायालयाने सूचित केल्यानुसार, निवड समितीवर भारताचे सरन्यायाधीश (CJI) कायम ठेवल्याने अधिक स्वातंत्र्य मिळू शकते.
- हे विधेयक कायदा बनण्याची अपेक्षा आहे आणि निवड समितीने एकमताने केलेल्या निवडीमुळे भारतीय

निवडणूक आयोगावर (ECI) लोकांचा विश्वास वाढू शकतो.

ब्रिटिशकालीन फौजदारी कायदांची जागा घेणारी विधेयके लोकसभेने मंजूर केली

- लोकसभेने तीन सुधारित विधेयके मंजूर केली जी वसाहती काळापासूनचे गुन्हेगारी कायदे रद्द करण्याचा आणि पुनर्स्थित करण्याचा प्रयत्न करतात.
- या फौजदारी कायदातील सुधारणा दहशतवादाच्या गुन्हांना प्रथमच सामान्य गुन्हेगारी कायदात आणते, देशद्रोहाचा गुन्हा कमी करते आणि मॉब लिंगिंगला मृत्यूदंडाची शिक्षा देते.

मुख्य बदल

- भारतीय न्याय (द्वितीय) संहिता विधेयक (BNSS) भारतीय दंड संहिता, 1860 ची जागा घेईल;
- भारतीय साक्ष्य (द्वितीय) विधेयक (BSS) भारतीय पुरावा कायदा, 1872 ची जागा घेईल; आणि
- भारतीय नागरिक सुरक्षा (द्वितीय) संहिता विधेयक (BNSSS) फौजदारी प्रक्रिया संहिता, 1898 ची जागा घेईल.

महत्त्वाचे मुद्दे

- भारतीय दंड संहिता (IPC) हा भारताचा अधिकृत फौजदारी संहिता आहे जो 1860 मध्ये 1833 च्या चार्टर अॅक्ट अंतर्गत 1834 मध्ये स्थापन झालेल्या पहिल्या कायदा आयोगाच्या पार्श्वभूमीवर तयार करण्यात आला होता.
- फौजदारी प्रक्रिया संहिता (CrPC) भारतातील फौजदारी कायदांचे व्यवस्थापन करण्यासाठी प्रक्रिया प्रदान करते. हे 1973 मध्ये लागू केले गेले आणि 1 एप्रिल 1974 रोजी लागू झाले.
- इंपीरियल लेजिस्लेटिव्ह कौन्सिलने 1872 मध्ये ब्रिटिश राजवटीत मूलतः भारतात पारित केलेल्या इंडियन एव्हिडन्स ऍक्टमध्ये भारतीय न्यायालयांमध्ये पुरावाच्या मान्यतेचे नियम आणि संबंधित मुद्दे आहेत.

दूरसंचार विधेयक 2023

- लोकसभेने दूरसंचार विधेयक, 2023 मंजूर केले, जे 138 वर्षे जुन्या भारतीय टेलिग्राफ कायदासह विद्यमान कायदांची जागा घेईल.

महत्त्वाचे मुद्दे

- हे विधेयक दूरसंचारासाठी नियामक आणि परवाना व्यवस्था सुधारणे आणि सुलभ करण्याचा आणि दूरसंचार पायाभूत सुविधा निर्माण करण्यातील अडथळे दूर करण्याचा प्रयत्न करते.
- हे सरकारला राष्ट्रीय सुरक्षेच्या हितासाठी दूरसंचार सेवांवर तात्पुरते नियंत्रण ठेवण्याची आणि उपग्रह

स्पेक्ट्रमच्या वाटपासाठी लिलाव नसलेला मार्ग प्रदान करण्याची परवानगी देते.

- दूरसंचार विधेयक, 2023 सार्वजनिक तसेच खाजगी मालमत्तेमध्ये **दूरसंचार पायाभूत सुविधा उभारण्यासाठी** मार्गाचा अधिकार वापरण्यासाठी एक यंत्रणा प्रदान करते.

लोकसभेने CEC, EC नियुक्ती विधेयक मंजूर केले

- लोकसभेने **मुख्य निवडणूक आयुक्त आणि इतर निवडणूक आयुक्त (नियुक्ती, सेवेच्या अटी आणि पदाची मुदत) विधेयक, 2023** मंजूर केले.
- हे विधेयक राज्यसभेत आधीच मंजूर झाले आहे.

बद्दल

- हे विधेयक **निवडणूक आयोग (निवडणूक आयुक्तांच्या सेवेच्या अटी आणि व्यवसायाचा व्यवहार) कायदा, 1991** ची जागा घेते.
- हे **CEC आणि ECs ची नियुक्ती, पगार आणि काढून टाकणे** संबोधित करते
- अनूप बरनवाल विरुद्ध युनियन ऑफ इंडिया केस, 2023** मधील भारताच्या सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्देशाला प्रतिसाद देत नियुक्ती प्रक्रियेत पारदर्शकता आणणे हे या कायद्याचे उद्दिष्ट आहे.

PRB कायद्याच्या जागी विधेयक

- नियतकालिकांचे शीर्षक वाटप आणि नोंदणीची प्रक्रिया फिजिकल इंटरफेसची आवश्यकता न ठेवता ऑनलाइन प्रणालीद्वारे सोपी करण्यासाठी संसदेने **नियतकालिकांचे प्रेस आणि नोंदणी विधेयक** मंजूर केले.
- ते **प्रेस अँड रजिस्ट्रेशन ऑफ बुक्स अँक्ट, 1867** ची जागा घेते.

वन-स्टॉप आरोग्य क्षेत्र नियामक

- केंद्र सरकार सर्वांसाठी परवडणारे विमा संरक्षण सुलभ करण्यासाठी **खाजगी आणि सरकारी आरोग्य विमा योजना आपल्या कक्षेत आणण्यासाठी आरोग्य क्षेत्र नियामक स्थापन करण्याचा शोध** घेत आहे.
- वित्त मंत्रालय (MoF) आणि आरोग्य मंत्रालय सेक्टर वॉचडॉगच्या गरजेवर "प्रारंभिक चर्चा" करत आहेत.
- खासगी आणि सरकारी विमा एकाच नियामकाखाली आणावा, असा आग्रह डॉक्टरांच्या संघटनांनी केला आहे. अर्थ, **प्रधानमंत्री जन आरोग्य योजना, केंद्र सरकारच्या आरोग्य योजना, कर्मचारी राज्य विमा महामंडळ, इत्यादीसारख्या सरकारी योजनांचे नियमन करणे.**

टी बोर्ड कीटकनाशकांच्या वापरावर उत्पादकांना आदेश जारी करते

- टी बोर्डने भारतभरातील चहाचे मळे आणि लहान चहा उत्पादकांना त्यांच्या लागवडीवर लेबल दावा नसलेली रसायने किंवा कीटकनाशके वापरणे टाळण्यास सांगितले आहे.

टी बोर्ड ऑफ इंडिया बद्दल

- ही **वाणिज्य मंत्रालयाच्या** अंतर्गत असलेली एक **वैधानिक संस्था** आहे जी भारतातील चहा उद्योगाच्या विकासासाठी **1953 मध्ये** स्थापन करण्यात आली होती. 1954 मध्ये ते कार्यरत झाले.
- देशाला जगभरातील चहाचा आघाडीचा उत्पादक बनवणे हे त्याचे ध्येय आणि ध्येय आहे ज्यासाठी त्याने अनेक कार्यक्रम आणि योजना स्थापन केल्या.
- संसद सदस्य, चहा उत्पादक, चहाचे व्यापारी, चहाचे दलाल, ग्राहक आणि प्रमुख चहा उत्पादक राज्ये आणि कामगार संघटनांमधून सरकारचे प्रतिनिधी असलेले **31 सदस्य (अध्यक्षांसह)** मंडळाची स्थापना केली जाते.
- दर **तीन वर्षांनी** मंडळाची पुनर्चना केली जाते.
- मंडळाचे मुख्यालय **कोलकाता** येथे आहे.

अपंग कर्मचाऱ्यांना 2016 पासून पदोन्नतीमध्ये कोटा मिळेल

- भारत सरकारने **30 जून 2016 पर्यंत सरकारी विभागांमधील पदोन्नतीमध्ये अपंग कर्मचाऱ्यांना आरक्षण देण्याचे धोरण लागू केले** आहे.
- हा निर्णय **अपंग व्यक्तींना करिअरच्या प्रगतीमध्ये समान संधी सुनिश्चित करण्याच्या दिशेने एक महत्त्वपूर्ण पाऊल दर्शवतो.**

महत्त्वाचे मुद्दे:

- हे धोरण **अपंग व्यक्तींच्या (पीडब्ल्यूडी) पदोन्नतीसाठी गट C, B आणि A मधील रिक्त पदांवर 4% आरक्षण प्रदान करते.**
- अपंग व्यक्तींचे हक्क कायदा, 2016** द्वारे परिभाषित केल्यानुसार, निर्दिष्ट श्रेणीमध्ये **40% पेक्षा जास्त बेंचमार्क अपंग असलेले कर्मचारी कोट्यासाठी पात्र आहेत.**
- सरकारी विभागांमधील **उच्च पदांवर PwDs च्या कमी प्रतिनिधित्वाचे निराकरण करणे**, त्यांना करिअरच्या शिडीवर चढण्याची वाजवी संधी देणे हे त्याचे उद्दिष्ट आहे.
- कार्मिक आणि प्रशिक्षण विभागाने (DoPT)** धोरणाच्या विविध पैलूसाठी **मार्गदर्शक तत्त्वे जारी केली आहेत**, ज्यात रिक्त पदांची ओळख, अर्ज प्रक्रिया आणि निवड निकष यांचा समावेश आहे.

राज्य बातम्या

SC ने बिहार सरकारला गंगाजवळील अतिक्रमण हटवण्याचे निर्देश दिले

संदर्भ

- सर्वोच्च न्यायालयाने बिहार सरकारला गंगा नदीच्या पूरक्षेत्रातील, विशेषतः पाटणा आणि आसपासच्या भागात अनधिकृत बांधकामे हटवण्याचे आदेश दिले आहेत.
- राज्य हे देखील सुनिश्चित करेल की पुढील बांधकाम होणार नाही

मुख्य प्रभाव

- गंगेच्या पूर मैदानावरील बेकायदा बांधकामांमुळे कचरा, आवाज आणि सांडपाणी निर्माण होते.
- अनधिकृत संरचना जैवविविधतेला हानी पोहोचवतात आणि शेड्यूल । प्रजाती असलेल्या डॉल्फिनला धोका देतात.
- कायमस्वरूपी अतिक्रमणांमुळे गंगेच्या अधिवासाला पर्यावरणाला धोका निर्माण झाला आहे.
- जैवविविधता आणि डॉल्फिनच्या अस्तित्वावर घातक परिणाम दिसून येतात.
- वन्यजीव (संरक्षण) कायदा, 1972, डॉल्फिनला शेड्यूल । प्रजाती म्हणून नियुक्त करते.
- या अनधिकृत क्रियाकलापांच्या विध्वंसक परिणामांना संबोधित करण्यासाठी त्वरित कारवाई करणे आवश्यक आहे.

रेवंत यांनी तेलंगणाचे मुख्यमंत्री म्हणून शपथ घेतली

संदर्भ

- अनुमुला रेवंत रेड्डी यांनी तेलंगणाचे पहिले काँग्रेस मुख्यमंत्री म्हणून शपथ घेतली
- विजयानंतर त्यांनी जनतेला त्यांच्या तक्रारी थेट त्यांच्यासमोर मांडण्यासाठी सत्तेच्या सभागृहात आमंत्रित करण्याची परंपरा पुनरुज्जीवित करण्याची शपथ घेतली.
- काँग्रेसच्या निवडणूक जाहीरनाम्याचे शीर्षक असलेल्या सहा कल्याणकारी 'हमी' लागू करण्यासाठी त्यांनी ताबडतोब त्यांच्या पहिल्या फाइलवर स्वाक्षरी केली.

J&K विधानसभेसाठी 114 जागा स्थलांतरित कोटा मंजूर

संदर्भ

- लोकसभेने जम्मू आणि काश्मीर पुनर्रचना (दुरुस्ती) विधेयक, 2023 आणि जम्मू आणि काश्मीर आरक्षण (दुरुस्ती) विधेयक, 2023 मंजूर केले, काश्मिरी स्थलांतरितांसाठी, पाकव्याप्त काश्मीर [PoK] मधून विस्थापित लोक आणि अद्याप स्थापन न झालेल्या 114 जागांच्या J&K विधानसभेत अनुसूचित जमातींसाठी जागा राखून ठेवण्याचा प्रयत्न करत आहेत.

महत्त्वाचे मुद्दे

- 1990 च्या दशकात त्यांच्या स्वतः च्या घरातून विस्थापित झालेल्या काश्मिरी स्थलांतरितांसाठी जागांचे आरक्षण, हे

सुनिश्चित करेल की समुदायाचा आवाज "J&K विधानसभेत मोठ्याने आणि स्पष्टपणे ऐकला जाईल".

- पुनर्रचना विधेयकाने प्रथमच अनुसूचित जमातींसाठी नऊ जागांच्या आरक्षणासह J&K विधानसभेच्या एकूण जागांची संख्या 107 वरून 114 पर्यंत वाढवली आहे.
- तसेच लेफ्टनंट-गव्हर्नरला असेंब्लीमध्ये काश्मिरी स्थलांतरित समुदायातील दोन सदस्यांना एका महिलेसह, आणि तिसरा सदस्य 1947, 1965 आणि 1971 च्या पाकिस्तानबरोबरच्या युद्धानंतर भारतात आश्रय घेतलेल्या पीओकेमधील लोकांचा प्रतिनिधी म्हणून नियुक्त करण्याचा अधिकार देतो.

गुजरातच्या गरबा नृत्याला युनेस्कोच्या यादीत स्थान मिळाले आहे

संदर्भ

- गुजरातचा पारंपारिक नृत्य प्रकार 'गरबा' संयुक्त राष्ट्रांच्या शैक्षणिक, वैज्ञानिक आणि सांस्कृतिक संस्थेने (UNESCO) अमूर्त सांस्कृतिक वारसा यादीत समाविष्ट केला आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे

- लोकप्रिय नृत्य प्रकार हा युनेस्कोच्या यादीत स्थान मिळवणारा भारतातील 15 वा सांस्कृतिक घटक आहे.
- कोलकात्याची दुर्गा पूजा दोन वर्षांपूर्वीची शेवटची जोडलेली होती.
- अमूर्त सांस्कृतिक वारशाच्या सुरक्षेसाठी 2003 च्या अधिवेशनाच्या तरतुदीनुसार हा समावेश करण्यात आला आहे.
- आंतरराष्ट्रीय सांस्कृतिक संस्थेने 'गरबा'चे वर्णन भारतात केले जाणारे धार्मिक आणि भक्तिमय नृत्य असे केले आहे.

लालदुहोमा यांनी मिझोरामचे मुख्यमंत्री म्हणून शपथ घेतली

- झोरम पीपल्स मूव्हमेंट (ZPM) नेते लालदुहोमा यांनी मिझोरामचे मुख्यमंत्री म्हणून शपथ घेतली
- श्री लालदुहोमा यांनी त्यांच्या नवीन सरकारचे 12 कार्यक्रम येत्या 100 दिवसांत राबविणार असल्याची घोषणा केली.
- श्री लालदुहोमा यांनी माजी पंतप्रधान इंदिरा गांधी यांचे सुरक्षा प्रभारी म्हणून काम केले होते
- ते **माजी आयपीएस** आहेत.

बिहारची पकडवा विवाह प्रथा

- अलीकडे, **पाटणा उच्च न्यायालयाने** सक्तीचा विवाह रद्द केला आहे, ज्याला सामान्यतः "**पकडवा विवाह**" असे संबोधले जाते, जे एक दशकापूर्वी झाले होते.

बद्दल

- **बिहार राज्यातील ही एक पारंपारिक प्रथा** आहे.

- 'पकडवा विवाह'मध्ये लग्नासाठी मुलाची किंवा मुलीची संमती घेतली जात नाही. **मुलांचे अपहरण करून किंवा बंधक बनवून** प्रथा परंपरांनुसार मुलीशी लग्न केले जाते.
- यामध्ये वधू-वर बनणाऱ्या मुला-मुलींच्या इच्छेला महत्त्व नसते.

छत्तीसगडचे नवे मुख्यमंत्री

- **विष्णू देव साई** यांची छत्तीसगडचे नवे मुख्यमंत्री म्हणून निवड करण्यात आली आहे
- हे पद भूषवणारे ते **पहिले आदिवासी नेते** असतील.
- छत्तीसगडच्या 23 वर्षांच्या जुन्या इतिहासातील **इतर मागासवर्गीय वर्चस्व असलेल्या मध्य मैदानाच्या पलीकडे असलेल्या प्रदेशातून आलेले ते पहिले** आहेत.

मध्य प्रदेशचे नवे मुख्यमंत्री

- **मोहन यादव** यांनी मध्य प्रदेशचे **19 वे मुख्यमंत्री** म्हणून शपथ घेतली
- ते उज्जैन-दक्षिण (दक्षिण) चे तीन वेळा आमदार आहेत आणि **इतर मागासवर्गीय (ओबीसी) प्रमुख नेते** आहेत.
- **जगदीश देवडा आणि राजेंद्र शुक्ला** यांनी उपमुख्यमंत्रिपदाची शपथ घेतली

राजस्थानचे नवे मुख्यमंत्री

- **राजस्थानचे 14 वे मुख्यमंत्री** म्हणून **भजनलाल शर्मा** शपथ घेणार आहेत
- **दिया कुमारी आणि प्रेमचंद बैरवा** हे उपमुख्यमंत्री असतील.

अयोध्या विमानतळासाठी एरोड्रोम परवाना

- **नागरी विमान वाहतूक महासंचालनालयाने अयोध्या विमानतळासाठी एरोड्रोम परवाना मंजूर** केला आहे.
- भारतीय विमानतळ प्राधिकरणाने **₹350 कोटी** खर्च करून विमानतळ विकसित केले आहे.
- डीजीसीएची परवानगी **राममंदिर उद्घाटनापूर्वी आली** आहे.

कर्नाटक शालेय दफ्तरांचे ओझे 50 टक्क्यांनी कमी करणार

- कर्नाटक सरकारने **2024-25 या शैक्षणिक वर्षापासून इयत्ता पहिली ते दहावीच्या** विद्यार्थ्यांच्या पाठ्यपुस्तकांमध्ये 50% कपात करून शालेय दफ्तरांचे ओझे कमी करण्यासाठी पावले उचलली आहेत.
- वर्षभरात एकदा पाठ्यपुस्तके देण्याऐवजी, राज्य दर वर्षी दोन पुस्तके देईल, दोन भागांमध्ये विभागून, (सम्मेटिक्ल असेसमेंट) **एसए-1 आणि एसए-2.**

महत्त्वाचे मुद्दे

- 2019 मध्ये, शिक्षण तज्ञ, बालरोगतज्ञ, डॉक्टर, कायदेशीर सल्लागार आणि **राज्य शिक्षण संशोधन आणि प्रशिक्षण विभाग (DSERT) च्या** अधिकाऱ्यांचा समावेश असलेल्या समितीने शाळेच्या दफ्तरांचे ओझे कमी करण्यासाठी एक अभ्यास केला.
- त्यांनी असा निष्कर्ष काढला की इयत्ता पहिली ते दुसरीच्या विद्यार्थ्यांसाठी शालेय दफ्तरांचे वजन **1.5 ते 2 किलोच्या** दरम्यान असू शकते.
- वर्ग 3 ते 5 साठी, **प्रस्तावित श्रेणी 2 ते 3 किलो**, इयत्ता 6 ते 8 साठी, **प्रस्तावित श्रेणी 3 ते 4 किलो** आणि वर्ग 9 आणि 10 साठी, शिफारस **4 ते 5 किलो** होती.

भारतीय भूवैज्ञानिक सर्वेक्षणाने ए.पी.मध्ये पहिले कॅम्प ऑफिस उघडले

- **भारतीय भूवैज्ञानिक सर्वेक्षण (GSI) ने विजयवाडा येथे आंध्र प्रदेशसाठी** आपले पहिले कॅम्प ऑफिस उघडले.
- आंध्र प्रदेश हे खनिज समृद्ध राज्यांपैकी एक आहे.
- नवीन कार्यालयामुळे **खनिज उत्खननाशी संबंधित बाबींवर राज्य सरकारशी समन्वय राखण्यास मदत** होईल.

T.N मधील खाडीवर तेल गळतीग्रस्त पक्ष्यांसाठी खाद्य केंद्रे

नुकत्याच झालेल्या एन्नोर ऑइल गळतीमुळे पक्ष्यांच्या जीवनाला मोठा फटका बसल्यानंतर, TN राज्याच्या वनविभागाला विविध प्रजातींचे सुमारे 50 पक्षी पूर्णपणे तेलाने 'रंगवलेले' काळे आढळले आहेत.

- **वाइल्डलाइफ ट्रस्ट ऑफ इंडिया (WTI) आणि बेइंट मेमोरियल अॅनिमल डिस्पेंसरी (BMAD) चे** तज्ञ एन्नोर खाडीवर पक्ष्यांसाठी खाद्य केंद्रे स्थापन करण्याची योजना आखत आहेत.

महत्त्वाचे मुद्दे

- TN राज्य पर्यावरण, हवामान बदल आणि वन विभाग, तेल गळती साफ करण्यासाठी नोडल एजन्सी, प्रभावित पक्ष्यांची सुटका आणि पुनर्वसन कसे करता येईल याचे मूल्यांकन करण्यासाठी स्थानिक स्वयंसेवक आणि वन्यजीव वॉर्डन, चेन्नई यांच्यासोबत काम करण्यासाठी WTI मध्ये सहभागी झाले आहे.
- पक्ष्यांना ताजे मासे खायला घालण्यासाठी आणि आजारी असलेल्यांना **पकडण्यासाठी जाळ्यांसह 'कॅफेटेरिया'** धोरणात्मकपणे तयार करण्याचा संघाचा विचार आहे.

चवितु नाटकम्

- चवितु नाटकम् हा रंगीबेरंगी आणि जोमदार नाट्यप्रकार आहे
- पात्रांचा आकर्षक मेक-अप, त्यांचे विस्तृत पोशाख, तपशीलवार हावभाव आणि सुव्यवस्थित शरीराच्या हालचालींमुळे ही एक लोककला मानली जाते.
- असे मानले जाते की केरळमधील कोडुंगल्लूर येथे ख्रिश्चन धर्माच्या प्रसाराने कलाप्रकार विकसित झाला.
- पोर्तुगीजांनी ही कला केरळमध्ये आणली असावी असे मानले जाते.
- चित्रा थंपी पिल्ला आणि वेदनायकन पिल्ला हे या कलाप्रकाराचे प्रवर्तक मानले जातात.

आंतरराष्ट्रीय बातम्या

भारतीय नागरिकांना व्हिसा मुक्त प्रवेश

संदर्भ

- भारतीय नागरिकांना व्हिसा-मुक्त प्रवासाचा लाभ देणारा मलेशिया हा नवीनतम देश बनला आहे.
- ही सुविधा भारतीय प्रवाशांसाठी 31 डिसेंबर 2024 पर्यंत वाढवली जाईल आणि प्रवेशाच्या तारखेपासून 30 दिवसांसाठी वैध असेल.

महत्त्वाचे मुद्दे

- अलीकडच्या काळात मलेशियाला भेट देणाऱ्या प्रमुख पर्यटक गटांपैकी एक म्हणून उदयास आलेल्या भारतीयांसाठी त्रासमुक्त प्रवास सुनिश्चित करणे हा या उपक्रमाचा उद्देश आहे.
- सध्या जवळपास 26 देश आहेत जे विविध कारणांमुळे भारतीय नागरिकांना व्हिसा-मुक्त प्रवेशाची मुदत वाढवतात.

सीरियन गोलान न सोडल्याबद्दल इस्रायलविरुद्धच्या संयुक्त राष्ट्रांच्या ठरावाला भारताने पाठिंबा दिला आहे

संदर्भ

- भारताने संयुक्त राष्ट्रांच्या आमसभेत (UNGA) मसुदा ठरावाच्या बाजूने मतदान केले आहे ज्यामध्ये इस्रायलने सीरियन गोलानमधून माघार न घेतल्याबद्दल तीव्र चिंता व्यक्त केली आहे.
- सीरियन गोलान हा दक्षिण-पश्चिम सीरियामधील एक प्रदेश आहे जो 5 जून 1967 रोजी इस्रायली सैन्याने ताब्यात घेतला होता.
- गोलानमधील इस्रायली वसाहतींच्या बांधकामाच्या बेकायदेशीरतेवरही या ठरावात भर देण्यात आला आहे.

भारत केनियाला \$250 दशलक्ष पतपुरवठा करतो

संदर्भ

- केनियामध्ये शेतीच्या आधुनिकीकरणासाठी भारताने \$250 दशलक्ष क्रेडिट लाइन वाढवली.

- दोन्ही बाजू संयुक्त लष्करी सराव करतील आणि दहशतवादविरोधी प्रकल्पांमध्ये सहकार्य करतील.

विचार करा:

- केनियाच्या सीमावर्ती देशांकडे एक नजर टाका
भारताने म्यानमारला 'संघीय लोकशाही'कडे परत येण्याची आठवण करून दिली

संदर्भ

- चिन, शान आणि सागाइंग प्रांतांमध्ये सशस्त्र प्रतिकार गट आणि म्यानमारचे सैन्य यांच्यात संघर्ष तीव्र होत असताना, भारताने म्यानमारला संघीय लोकशाहीच्या मार्गावर परत येण्याची आठवण करून दिली.

महत्त्वाचे मुद्दे

- भारत आणि म्यानमारने सीमेवरील परिस्थिती, सुरक्षा, व्यापार, वाणिज्य, कनेक्टिव्हिटी, म्यानमारमधील द्विपक्षीय विकास प्रकल्पांची स्थिती आणि आंतरराष्ट्रीय गुन्ह्यांशी संबंधित समस्यांवर विस्तृत चर्चा केली.
- भारताने फेडरल लोकशाहीच्या दिशेने संक्रमणासाठी म्यानमारला दिलेल्या समर्थनाचा पुनरुच्चार केला
- भारताने म्यानमारच्या लोकांच्या फायद्यासाठी राखीन राज्य विकास कार्यक्रम आणि सीमा क्षेत्र विकास कार्यक्रमांतर्गत कनेक्टिव्हिटी प्रकल्प आणि प्रकल्पांसह लोककेंद्रित सामाजिक-आर्थिक विकास प्रकल्पांना पाठिंबा देणे सुरू ठेवले आहे.

गाझा-इस्रायल संघर्षावर भारताचे मत

- भारताने संयुक्त राष्ट्र महासभेच्या (UNGA) ठरावाच्या बाजूने मतदान केले ज्यामध्ये इस्रायलला तात्काळ युद्धविराम, आंतरराष्ट्रीय कायदानुसार नागरिकांचे संरक्षण आणि सर्व ओलीसांची सुटका करण्याचे आवाहन करण्यात आले.
- ठरावाच्या बाजूने मतदान करणाऱ्या 153 देशांपैकी भारताचा समावेश होता, जिथे अमेरिका आणि इस्रायलसह केवळ 10 देशांनी ठरावाच्या विरोधात मतदान केले आणि 23 देशांनी अनुपस्थित राहिले.

भारत आणि अमेरिका आर्थिक गुन्ह्यांचा मुकाबला करतात भारत आणि अमेरिका यांच्यात मनी लाँडरिंगविरोधी आणि दहशतवादाला वित्तपुरवठा रोखण्यावर द्विपक्षीय संवाद झाला.

महत्त्वाचे मुद्दे

- क्रिप्टो करन्सीसारख्या आभासी मालमत्तेसाठी जागतिक स्तरावरील मानकांच्या अंमलबजावणीला गती देण्याची गरज असल्याबद्दल देशांनी सहमती दर्शवली.
- देशांनी फायदेशीर मालकीमध्ये पारदर्शकता वाढवण्याच्या पावलांवरही चर्चा केली.

आसामच्या सीमेवर, भूतान आंतरराष्ट्रीय शहर बांधणार आहे

- भूतानचा एक मोठा "आंतरराष्ट्रीय शहर" बांधण्याचा मानस आहे जो आसामच्या सीमेजवळ 1,000 चौरस किलोमीटरपेक्षा जास्त पसरेल.
- भूतानचे राजा जिग्मे खेसर नामग्याल वांगचुक यांनी "भारताच्या ईशान्य राज्यांद्वारे दक्षिण आशियाला दक्षिणपूर्व आशियाशी जोडणारा आर्थिक कॉरिडॉर" म्हणून ही संकल्पना मांडली होती.
- या प्रकल्पात भारतापासून भूतानपर्यंतचा पहिला रेल्वे मार्ग समाविष्ट आहे, जो गेलाफूपर्यंत धावेल आणि पश्चिम बंगाल आणि आसाममध्ये रस्ते आणि सीमा क्रॉसिंगला जोडेल.
- गेलेफू स्मार्ट सिटी प्रकल्पाचे उद्दिष्ट काळजीपूर्वक निवडलेल्या परदेशी व्यवसायांकडून उच्च-स्तरीय गुंतवणूक आणताना टिकाऊपणा आणि पर्यावरणीय नियमांचे पालन करणे हे आहे.
- या संकल्पनेत भूतानचे दुसरे आंतरराष्ट्रीय विमानतळ, "शून्य उत्सर्जन" उपक्रम आणि पर्यटन आणि कल्याण यावर भर देणारे "माइंडफुलनेस सिटी" तयार करणे आवश्यक आहे.
- परकीय गुंतवणुकीला प्रोत्साहन देण्यासाठी, गेलेफू वेगळ्या कायद्यांद्वारे शासित एक "विशेष प्रशासकीय क्षेत्र" म्हणून कार्य करेल.

2024 प्रजासत्ताक दिन सोहळ्यातील प्रमुख पाहुणे

- फ्रान्सचे राष्ट्राध्यक्ष इमॅन्युएल मॅक्रॉन हे 2024 च्या प्रजासत्ताक दिन सोहळ्यात प्रमुख पाहुणे असतील
- धोरणात्मक भागीदार म्हणून, भारत आणि फ्रान्समध्ये प्रादेशिक आणि जागतिक मुद्द्यांवर उच्च प्रमाणात अभिसरण आहे.
- या वर्षी भारत-फ्रान्स धोरणात्मक भागीदारीचा 25 वा वर्धापन दिन आहे.

चीनने रेअर अर्थ तंत्रज्ञानाच्या निर्यातीवर बंदी घातली आहे

- चीनने, दुर्मिळ खनिजांचा जगातील सर्वात वरचा प्रोसेसर, धोरणात्मक धातू काढण्यासाठी आणि वेगळे करण्यासाठी तंत्रज्ञानाच्या निर्यातीवर बंदी घातली, कारण त्याने राष्ट्रीय सुरक्षेसाठी महत्त्वाच्या मानल्या जाणाऱ्या तंत्रज्ञानाची यादी बदलली.
- दुर्मिळ पृथ्वी धातू आणि मिश्रधातूंच्या उत्पादन तंत्रज्ञानाच्या निर्यातीवर तसेच काही दुर्मिळ पृथ्वी चुंबक तयार करण्याच्या तंत्रज्ञानावरही बंदी घातली आहे.
- जागतिक परिष्कृत उत्पादनाच्या 90% वाटा असलेल्या चीनपासून दुर्मिळ पृथ्वीपासून मुक्त होण्यासाठी युरोप आणि यू.एस.ने हे पाऊल उचलले आहे.

- दुर्मिळ पृथ्वी हा 17 धातूंचा समूह आहे ज्याचा वापर ईव्ही आणि इतर इलेक्ट्रॉनिक्समध्ये चुंबक बनवण्यासाठी केला जातो.

निर्वासितांसाठी संयुक्त राष्ट्र उच्चायुक्त (UNHCR)

- संयुक्त राष्ट्र निर्वासितांसाठी उच्चायुक्त (UNHCR) ने अंदामान आणि निकोबार बेटांवरील भारतीय अधिकाऱ्यांचे कृतज्ञता व्यक्त करत 142 रोहिंग्या निर्वासितांची काळजी घेतली, ज्यांची बोट शहीद दीपजवळ तटीय सुरक्षा यंत्रणांनी अडवली.

UNHCR बद्दल

- निर्वासितांसाठी युनायटेड नेशन्स उच्चायुक्त (UNHCR) ही संयुक्त राष्ट्रांची एजन्सी आहे जी निर्वासितांना, बळजबरीने विस्थापित झालेल्या समुदायांना आणि राज्यविहीन लोकांना मदत आणि संरक्षण देण्यासाठी आणि त्यांच्या स्वैच्छिक प्रत्यावर्तन, स्थानिक एकात्मता किंवा तिसऱ्या देशात पुनर्वसन करण्यात मदत करण्यासाठी अनिवार्य आहे.
- याचे मुख्यालय जिनेव्हा, स्वित्झर्लंड येथे आहे.
- UNHCR ची निर्मिती 1950 मध्ये दुसऱ्या महायुद्धामुळे उद्भवलेल्या निर्वासितांच्या संकटाला तोंड देण्यासाठी करण्यात आली.
- 1951 च्या शरणार्थी अधिवेशनाने एजन्सीच्या कार्याची व्याप्ती आणि कायदेशीर चौकट स्थापित केली, ज्याने सुरुवातीला युद्धामुळे उखडलेल्या युरोपीयांवर लक्ष केंद्रित केले.

कतार न्यायालयाने आठ भारतीयांची फाशीची शिक्षा रद्द केली

- परराष्ट्र मंत्रालयाने पुष्टी केली की दोहा येथील अपील न्यायालयाने आठ भारतीय नागरिकांच्या फाशीची शिक्षा जन्मठेपेत बदलली आहे.
- गेल्या वर्षी अटक करण्यात आलेले आठही जण दहरा ग्लोबल डिफेन्स सर्व्हिसेस कंपनीचे कर्मचारी होते.
- या आठ जणांना पूर्वी दरोड्याच्या प्रयत्नादरम्यान एका कतारी नागरिकाच्या मृत्यूशी संबंधित आरोपांसाठी दोषी ठरवण्यात आले होते.

हुथी हल्ले - जागतिक शिपिंगला धोका

- हुथी बंडखोरांनी लाल समुद्रातील व्यापारी जहाजांवर अलीकडेच केलेल्या ड्रोन हल्ल्यांमुळे सागरी सुरक्षेबद्दल चिंता वाढली आहे, जागतिक व्यापार मार्ग विस्कळीत झाले आहेत आणि संभाव्य अर्थव्यवस्थेवर परिणाम झाला आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- या हल्ल्यांमुळे काही शिपिंग कंपन्यांना जहाजे पुन्हा मार्गस्थ करण्यास, लाल समुद्र टाळण्यास आणि ऑपरेशनल खर्चात वाढ करण्यास प्रवृत्त केले आहे.
- भारताने या प्रदेशातील संभाव्य धोक्यांचा सामना करण्यासाठी आणि सागरी क्रियाकलापांवर नजर ठेवण्यासाठी विविध संसाधने तैनात करून आपली उपस्थिती वाढवली आहे.
- 23 डिसेंबर रोजी, लाल समुद्रातील संकट भारतीय पाण्यावर पोहोचले कारण लायबेरियन ध्वजांकित व्यापारी जहाज केम प्लूटो मंगळूर बंदराकडे जात होते, गुजरातमधील पौरबंदरपासून सुमारे 271 मैलांवर, भारतीय अनन्य आर्थिक क्षेत्राच्या (EEZ) बाहेर एका प्रक्षेपकाने आदळले होते.
- गाझामधील हमास विरुद्ध इस्रायलच्या हल्ल्यानंतर येमेनमधील हुथी बंडखोरांनी लाल समुद्रातील व्यावसायिक शिपिंगवर क्षेपणास्त्र आणि ड्रोन हल्ल्यांमध्ये तीव्र वाढ झाल्याच्या पार्श्वभूमीवर हे करण्यात आले आहे.

अर्थव्यवस्था बातम्या

नोव्हेंबर सेवा PMI मंदीचे संकेत देते संदर्भ

- भारताच्या सेवा क्षेत्राची गती नोव्हेंबरमध्ये एका वर्षाच्या नीचांकी पातळीवर गेली, हंगामी समायोजित केलेल्या S&P ग्लोबल इंडिया सर्व्हिसेस बिझनेस अॅक्टिव्हिटी इंडेक्सनुसार
- मॅन्युफॅक्चरिंग पर्चेसिंग मॅनेजर्स इंडेक्स (PMI) सह एकत्रितपणे, नोव्हेंबर महिन्यात देशातील खाजगी क्षेत्रातील क्रियाकलापांमध्ये एका वर्षातील सर्वात कमकुवत वाढ झाली आहे.

परचेसिंग मॅनेजर्स इंडेक्स (PMI) बद्दल

- परचेसिंग मॅनेजर्स इंडेक्स (PMI) हा एक आर्थिक निर्देशक आहे, जो वेगवेगळ्या कंपन्यांच्या मासिक सर्वेक्षणानंतर काढला जातो.
- हे खरेदी किंवा इनपुट स्टेजवर क्रियाकलाप मोजते.
- या अर्थाने, हे औद्योगिक उत्पादनापेक्षा खूप वेगळे आहे जे वास्तविक उत्पादनाचे सूचक आहे.
- उदा., औद्योगिक उत्पादन निर्देशांक (IIP) उत्पादन मोजतो.
- पीएमआयचे दोन प्रकार आहेत - मॅन्युफॅक्चरिंग पीएमआय आणि सर्व्हिसेस पीएमआय.
- निर्देशांक उत्पादन आणि सेवा या दोन्ही क्षेत्रातील कल दर्शवितो.
- पीएमआय अनौपचारिक क्षेत्रातील क्रियाकलाप कॅप्चर करत नाही.

RBI ने UPI पेमेंट मर्यादा वाढवली

- रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया (RBI) ने आरोग्य सेवा आणि शिक्षणासाठी UPI पेमेंट मर्यादा ₹1 लाखांवरून ₹5 लाख आणि क्रेडिट कार्ड आणि विमा प्रीमियम पेमेंटसाठी आवर्ती ई-पेमेंट अनिवार्यता तसेच म्युच्युअल फंड गुंतवणुकीची मर्यादा ₹15,000 च्या सध्याच्या मर्यादापासून ₹1 लाख केली आहे.
- कर्ज उत्पादनांच्या वेब-एकत्रीकरणासाठी नियामक फ्रेमवर्क तयार करण्याचा निर्णयही घेतला आहे.
- यामुळे ग्राहक केंद्रितता आणि डिजिटल कर्जामध्ये पारदर्शकता वाढेल अशी अपेक्षा आहे.

निव्वळ प्रत्यक्ष कर पावत्या

- भारताचे निव्वळ प्रत्यक्ष कर संकलन 30 नोव्हेंबरपर्यंत 23.4% वाढून ₹10.64 लाख कोटींवर पोहोचले आहे, जे वर्षाच्या अर्थसंकल्पीय अंदाजाच्या 58.34% गाठले आहे
- गेल्या महिन्याच्या अखेरीस एकूण प्रत्यक्ष कर किटी ₹12.67 लाख कोटींवर पोहोचली होती, जी आधीच्या वर्षाच्या याच कालावधीच्या तुलनेत 17.7% वाढली आहे.
- आयकरदात्यांना दिलेला परतावा ₹2.03 लाख कोटींवर पोहोचला आहे.

हरित वित्त

ग्रीन फायनान्स म्हणजे पर्यावरणीयदृष्ट्या टिकाऊ प्रकल्पांसाठी किंवा हवामान बदलाच्या पैलूंचा अवलंब करणाऱ्या प्रकल्पांच्या वापरासाठी विशिष्ट आर्थिक व्यवस्था.

- पर्यावरणीयदृष्ट्या शाश्वत प्रकल्पांमध्ये सौर, पवन, बायोगॅस इत्यादीसारख्या अक्षय स्रोतांपासून ऊर्जा निर्मितीचा समावेश होतो; स्वच्छ वाहतूक ज्यामध्ये हरितगृह वायूचे उत्सर्जन कमी होते; हरित इमारतीसारखे ऊर्जा कार्यक्षम प्रकल्प; कचरा व्यवस्थापन ज्यामध्ये पुनर्वापर, कार्यक्षम विल्हेवाट आणि ऊर्जेमध्ये रूपांतरण इ.

अक्षय ऊर्जा गुंतवणूक

- ऊर्जा मंत्रालयाच्या अंदाजानुसार भारताने 2024 मध्ये अक्षय ऊर्जा (RE) प्रकल्पांमधील गुंतवणुकीत 83% पेक्षा जास्त वाढ होऊन सुमारे \$16.5 अब्ज होईल कारण देशाने कार्बन उत्सर्जन कमी करण्यासाठी ऊर्जा संक्रमणावर लक्ष केंद्रित केले आहे.
- 2030 पर्यंत 500 GW अक्षय ऊर्जा मिळवण्याच्या भारताच्या महत्वाकांक्षी उद्दिष्टाच्या अनुषंगाने आणि जीवाश्म इंधनापासून एकूण ऊर्जा निर्मिती क्षमता 50% पेक्षा कमी करण्याच्या त्याच्या संकल्पाच्या अनुषंगाने हे आहे.

- भारताने 2070 पर्यंत निव्वळ शून्य उत्सर्जनाचे लक्ष्य निश्चित केले आहे.

समित आणि कॉन्फरन्स बातम्या

हरित ऊर्जा वाढवण्याचे वचन देणाऱ्या 118 राष्ट्रांमध्ये भारताचा समावेश नाही

संदर्भ

- COP-28 मध्ये 118 देशांनी 2030 पर्यंत अक्षय ऊर्जा क्षमता तिप्पट करण्याचे वचन दिले.
- ग्लोबल रिन्युएबल आणि एनर्जी एफिशिएन्सी प्लेजवर स्वाक्षरी न करण्यासाठी भारत उल्लेखनीय आहे.
- सर्वात मोठी नूतनीकरणक्षम ऊर्जा क्षमता असलेला चीन देखील प्रतिज्ञातून अनुपस्थित आहे.

महत्त्वाचा मुद्दा

- ग्लोबल रिन्युएबल आणि एनर्जी एफिशिएन्सी प्लेज वचनबद्धतेचे उद्दिष्ट 11,000 GW च्या जागतिक स्थापित अक्षय ऊर्जा निर्मिती क्षमतेचे आहे.
- 2030 पर्यंत ऊर्जा कार्यक्षमतेतील सुधारणांचा जागतिक सरासरी वार्षिक दर 4% पेक्षा दुप्पट करण्याचे उद्दिष्ट देखील या प्रतिज्ञामध्ये आहे.

ग्लोबल स्टॉकटेक मसुदा जीवाश्म इंधन टप्प्याटप्प्याने बंद करण्याचे आवाहन करतो

संदर्भ

- प्रथमच, UN च्या वार्षिक हवामान शिखर परिषदेत वाटाघाटी केल्या जाणाऱ्या महत्त्वाच्या दस्तऐवजाने त्याच्या मसुद्याच्या मजकुरात जगाने सर्व जीवाश्म इंधने काढून टाकण्याची गरज अधोरेखित केली आहे.
- मागील वर्षामध्ये, हवामान चर्चा सामान्यतः जगाने कोळशापासून दूर राहण्याच्या गरजेभोवती फिरली होती, परंतु वाटाघाटी सामान्यतः अडथळ्यात संपल्या आहेत.

ग्लोबल स्टॉकटेक बद्दल

- ग्लोबल स्टॉकटेक ही 2015 मध्ये पॅरिस करारांतर्गत स्थापित केलेली नियतकालिक पुनरावलोकन यंत्रणा आहे.
- UN क्लायमेट चेंज कॉन्फरन्स (COP28) मध्ये समारोप होणाऱ्या पहिल्या-वहिल्या स्टॉकटेकसह दर पाच वर्षांनी स्टॉकटेक होतो.
- ग्रीनहाऊस गॅस (GHG) उत्सर्जन कमी करण्यासाठी वैयक्तिक देशांच्या प्रयत्नांचे मूल्यांकन करणे आणि नूतनीकरणक्षम ऊर्जा स्रोतांमध्ये संक्रमण करणे हे त्याचे प्राथमिक उद्दिष्ट आहे.
- स्टॉकटेक देशांना उत्तरदायी ठेवण्यासाठी आणि कालांतराने त्यांच्या हवामान महत्वाकांक्षा वाढवण्यासाठी प्रोत्साहित करण्यासाठी डिझाइन केले आहे.

जागतिक स्टॉकटेकवर नवीन हवामान मसुदा

- ग्लोबल स्टॉकटेकच्या नवीनतम मसुद्यात जीवाश्म इंधनाच्या वापराच्या "फेज-आउट" किंवा कालबद्ध समाप्तीसह अक्षय ऊर्जा क्षमतेच्या तिप्पट वाढीचा संबंध जोडला आहे.
- दुबई येथे नुकत्याच झालेल्या UN च्या हवामान शिखर परिषदेत वाटाघाटी केल्या गेलेल्या प्रमुख दस्तऐवजांपैकी हे एक आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे

- जीवाश्म इंधनावर आधारित ऊर्जेचे विस्थापन करण्यासाठी नूतनीकरणक्षम उर्जा क्षमतेत वाढ धोरणात्मकरित्या अंमलात आणली जाईल याची खात्री केली जात आहे, ज्यामुळे नूतनीकरणयोग्य आणि उच्च-उत्सर्जन ऊर्जा स्रोतांवर जागतिक अवलंबित्व लक्षणीयरीत्या कमी होते.
- ताज्या मसुद्यात "जीवाश्म इंधनाचा योग्य आणि व्यवस्थित फेज-आउट" करण्याची मागणी करणारे कलम देखील काढून टाकले आहे.
- 80% हरितगृह वायू उत्सर्जनासाठी जबाबदार असलेले जीवाश्म इंधन - 2100 पर्यंत जागतिक तापमान 1.5 अंश सेल्सिअसपेक्षा जास्त वाढू नये आणि ऊर्जा कंपन्या शतकाच्या मध्यापर्यंत जीवाश्म इंधनमुक्त व्हाव्यात अशा प्रकारे चार टोकदार पर्यायांनी हे आता बदलले गेले आहे.
- मजकुराच्या पूर्वीच्या आवृत्तीत बदल न केलेला "अनबेटेड कोळसा उर्जेचा वेगवान फेज-आउट" वरील कलम आहे.

तुम्हाला माहीत आहे का?

- दोन वर्षांपूर्वी ग्लासगो येथे झालेल्या COP-26 मध्ये, भारताच्या आग्रहास्तव आणि युनायटेड स्टेट्स आणि चीनच्या पाठिंब्यावर, जगाने कोळसा "फेज डाउन" न करता "टप्प्याने खाली" करण्याचे मान्य केले होते.

दुबई कन्सेन्सस

- COP-28 देशांनी ऊर्जा प्रणालींमध्ये जीवाश्म इंधनापासून दूर जाण्यासाठी, न्याय्य, व्यवस्थित आणि न्याय्य रीतीने स्वीकारले.
- त्यांनी त्याला दुबई कन्सेन्सस असे नाव दिले.
- 2050 पर्यंत निव्वळ शून्य गाठण्याचे उद्दिष्ट आहे.

नवी दिल्ली घोषणा

- 28 देशांच्या प्रतिनिधींनी आणि युरोपियन युनियनने कृत्रिम बुद्धिमत्तेवरील जागतिक भागीदारीची "नवी दिल्ली घोषणा" स्वीकारली.

- भारत शिखर परिषदेचे आयोजन करत आहे आणि 2024 मध्ये GPAI गटाचे अध्यक्षपद भूषवणार आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे

- हे लोकशाही मूल्ये आणि मानवी हक्कांमध्ये रुजलेल्या विश्वासाह AI च्या जबाबदार कारभारासाठी आणि AI च्या विश्वासाह, जबाबदार, शाश्वत आणि मानव-केंद्रित वापराला प्रोत्साहन देण्यासाठी तत्त्वांप्रती देशांच्या वचनबद्धतेची पुष्टी करते.
- GPAI हा उत्तर आणि दक्षिण अमेरिका, युरोप आणि पूर्व आशियातील देशांचा समूह आहे, जे AI चा विश्वासाह विकास, उपयोजन आणि वापराला प्रयत्नशील आहेत.

ग्लोबल स्टॉकटेक

- हे देशांच्या हवामान बदलाच्या कृतींच्या प्रभावाच्या प्रस्तावित पाच वर्षांच्या पुनरावलोकनाचा संदर्भ देते.
- पॅरिस करारानुसार, प्रत्येक देशाने पाच वर्षांच्या चक्रात हवामान कृती योजना सादर करणे आवश्यक आहे.
- पॅरिस करारांतर्गत 2023 मध्ये पहिले जागतिक स्टॉक टेक नियोजित होते.
- जागतिक सरासरी तापमानात पूर्व-औद्योगिक काळापासून 2 अंश सेल्सिअसच्या आत वाढ ठेवण्याच्या उद्दिष्टाशी सुसंगत असलेल्या हवामान कृतींचा निव्वळ परिणाम हे मूल्यमापन करेल.
- हे जगाला आणखी काही - आणि आणखी किती करायचे आहे हे निर्धारित करण्यात मदत करेल.
- हे देखील ओळखते की विकसनशील देशांमध्ये नुकसान आणि ऊर्जा संक्रमणासाठी पैसा उपलब्ध करणे आवश्यक आहे.

कराराच्या बातम्या

यूएस, यूके, ऑस्ट्रेलिया संरक्षण प्रमुखांनी डीप स्पेस रडार आणि एआयचा संयुक्त करार केला

संदर्भ

- अमेरिका, ऑस्ट्रेलिया आणि ब्रिटनच्या संरक्षण प्रमुखांची कॅलिफोर्नियामध्ये बैठक झाली.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- डीप स्पेस रडार, एआय आणि क्वांटम कॉम्प्युटिंगमध्ये उच्च-तंत्रज्ञान सहकार्यावर भर.
- विशेषतः चीनकडून येणाऱ्या जागतिक धोक्यांच्या विरोधात शक्ती मजबूत करणे हे उद्दिष्ट आहे.
- "डीप स्पेस प्रगत रडार क्षमता" कार्यक्रम विकासावर हायलाइट करा.
- दशकाच्या अखेरीस तिन्ही देशांमध्ये रडार शोधण्याच्या साइट्सची योजना.

टाटा पॉवर EV, IOCL संयुक्तपणे 500 चार्जिंग पॉइंट्स उभारणार आहेत

- टाटा पॉवर ईव्ही चार्जिंग सोल्युशन्स लिमिटेड आणि इंडियन ऑइल कॉर्पोरेशन लिमिटेड (IOCL) यांनी सामंजस्य करारावर स्वाक्षरी केली आहे.
- ते देशभरात जलद आणि अल्ट्राफास्ट इलेक्ट्रिक वाहन (EV) चार्जिंग पॉइंट्स आणणार आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे

- टाटा पॉवर अनेक IOCL रिटेल आउटलेट्समध्ये 500 हून अधिक EV चार्जिंग पॉइंट्स स्थापित करेल जेणेकरून शहरांदरम्यान प्रवास करणाऱ्या EV मालकांसाठी रेंजची चिंता कमी होईल.
- हे शाश्वत इलेक्ट्रिक मोबिलिटी भविष्यासाठी सुलभता आणि सर्वसमावेशकतेला हातभार लावेल.

भारत-आसियान 2024 च्या सुरुवातीस 15 वर्षांचा व्यापार करार पुनर्संचयित करेल

- भारत आणि दहा सदस्यीय असोसिएशन ऑफ साउथ ईस्ट एशियन नेशन्स (ASEAN) त्यांच्या दीड दशक जुन्या मुक्त व्यापार कराराचे (FTA) "आधुनिकीकरण" करण्यासाठी वाटाघाटी सुरू करतील, ज्यामुळे सध्या नवी दिल्ली विरुद्धच्या करारामध्ये अधिक समतोल साधला जाईल.
- कामगार, पर्यावरण, लघु आणि मध्यम उद्योग (एसएमई) आणि लिंग यासारखी नवीन क्षेत्रे बाहेर ठेवली जाण्याची शक्यता आहे.
- ऑगस्ट 2009 मध्ये स्वाक्षरी झालेल्या आसियान इंडिया ट्रेड इन गुड्स करार (AITGA)च्या पुनरावलोकनासाठी भारत दीर्घ काळापासून दबाव आणत आहे, कारण या करारामुळे ASEAN साठी विषम लाभ झाला.

तुम्हाला माहित आहे का?

- 2022-23 मध्ये भारताच्या जागतिक व्यापारात 10 सदस्यीय आसियान प्रदेशाचा वाटा 11.3% होता.

आसियान बद्दल

- दक्षिणपूर्व आशियाई राष्ट्रांची असोसिएशन ही एक प्रादेशिक संघटना आहे जी आशिया-पॅसिफिकच्या उत्तर-वसाहतिक राज्यांमधील वाढत्या तणावादरम्यान राजकीय आणि सामाजिक स्थिरतेला प्रोत्साहन देण्यासाठी स्थापन करण्यात आली होती.
- "एक दृष्टी, एक ओळख, एक समुदाय" हे आसियानचे ब्रीदवाक्य आहे.
- 8 ऑगस्ट हा दिवस आसियान दिवस म्हणून पाळला जातो.
- आसियान सचिवालय - इंडोनेशिया, जकार्ता.
- 10 सदस्यीय आसियानमध्ये इंडोनेशिया, मलेशिया, फिलीपिन्स, सिंगापूर, थायलंड, ब्रुनेई, व्हिएतनाम,

लाओस, म्यानमार आणि कंबोडिया यांचा समावेश आहे.

हायड्रोग्राफिक सर्वेक्षणावर भारत-मालदीव संबंध

- मालदीव मंत्रिमंडळाने जलविज्ञान क्षेत्रात सहकार्यासाठी भारतासोबत **सामंजस्य कराराचे** नूतनीकरण करण्याचा निर्णय घेतला.
- 2019 मध्ये स्वाक्षरी केलेला करार 2024 मध्ये संपणार आहे.

हायड्रोग्राफी बदल

- डेटा, नकाशे आणि तक्ते संकलित करून विश्लेषित करून महासागर, समुद्र आणि इतर जलस्रोतांचा **अभ्यास** करणे हे शास्त्र आहे.
- उपयोजित विज्ञानापासून शाखा काढून, ते पाण्याच्या **शरीराच्या भौतिक गुणधर्मांचे मोजमाप आणि वर्णन** करते आणि कालांतराने ते कसे बदलू शकतात याचा अंदाज लावतात.
- हे प्रामुख्याने नेव्हिगेशनच्या सुरक्षेसाठी हाती घेतल्याचे सांगितले जात असले तरी, ते आर्थिक विकास, सुरक्षा आणि संरक्षण, वैज्ञानिक संशोधन आणि पर्यावरण संरक्षण यासारख्या इतर क्रियाकलापांना देखील समर्थन देते.
- हायड्रोग्राफिकल मोजमापांमध्ये **भरती, प्रवाह आणि लहरी माहिती** समाविष्ट असते.

भारताचे कौशल्य

- भारत 1955 पासून **इंटरनॅशनल हायड्रोग्राफिक ऑर्गनायझेशन (IHO)** चा सक्रिय सदस्य आहे.
- **इंडियन नेव्हल हायड्रोग्राफिक डिपार्टमेंट (INHD)** ची स्थापना 1874 मध्ये कोलकाता येथे झाली.
- ही **हायड्रोग्राफिक सर्वेक्षणासाठी नोडल एजन्सी** आहे आणि त्यांच्याकडे स्वदेशी बनावटीच्या आधुनिक सर्वेक्षण जहाजांचा ताफा आहे. भारत हिंद महासागर क्षेत्रातील अनेक देश आणि आफ्रिकन आणि पूर्व आशियाई देश जसे की मॉरिशस, सेशेल्स, टांझानिया, मालदीव, मोझांबिक, व्हिएतनाम, म्यानमार, केनिया आणि श्रीलंका यांच्याशी भागीदारी करतो.
- **INHD अंतर्गत कार्यरत नॅशनल इन्स्टिट्यूट ऑफ हायड्रोग्राफी** येथे 39 देशांतील कर्मचाऱ्यांनी प्रशिक्षण घेतले आहे.

कुडनकुलम अणुऊर्जा प्रकल्प

- भारत आणि रशियाने कुडनकुलम अणुऊर्जा प्रकल्पाच्या **भविष्यातील वीजनिर्मिती युनिटच्या बांधकामाशी** संबंधित काही "अत्यंत महत्त्वाच्या" करारांवर स्वाक्षरी केली.

महत्त्वाचे मुद्दे

- कुडनकुलम अणुऊर्जा प्रकल्प, भारतातील सर्वात मोठा, रशियाच्या तांत्रिक सहाय्याने **तामिळनाडूमध्ये बांधला जात आहे.**
- **मार्च 2002 मध्ये बांधकामाला सुरुवात** झाली.
- फेब्रुवारी 2016 पासून, कुडनकुलम एनपीपीचे पहिले पॉवर युनिट त्याच्या 1,000 मेगावॉट क्षमतेवर स्थिरपणे कार्यरत आहे.
- हा **प्लांट 2027 मध्ये पूर्ण क्षमतेने कार्य करण्यास सुरुवात करेल** अशी अपेक्षा आहे.

रशिया, नासा 2025 पर्यंत संयुक्त ISS उड्डाणे सुरू ठेवण्यास सहमत आहेत

- चालू भू-राजकीय तणाव असूनही, रशिया आणि नासा यांनी **किमान 2025 पर्यंत आंतरराष्ट्रीय अंतराळ स्थानकावर (ISS) संयुक्त उड्डाणे सुरू ठेवण्याचे मान्य केले आहे.**
- या निर्णयामुळे परिभ्रमण प्रयोगशाळेचे अखंड ऑपरेशन सुनिश्चित होते, जे विज्ञान आणि तंत्रज्ञानातील आंतरराष्ट्रीय सहकार्याचे ऐतिहासिक उदाहरण आहे.
- करारामध्ये दोन्ही देशांच्या अंतराळयानाद्वारे कूची डिलिव्हरी, तसेच आयएसएसवर अमेरिकन आणि रशियन अंतराळवीरांच्या सतत उपस्थितीची हमी समाविष्ट आहे.

केंद्र, आसाम यांनी उल्फा गटाशी शांतता करार केला

- केंद्रीय गृहमंत्रालय आणि आसाम सरकारने **युनायटेड लिबरेशन फ्रंट ऑफ असोम (ULFA)** च्या प्रो-टॉकिंग गटाशी समझोता करारावर स्वाक्षरी केली.
- गटाच्या कार्यकर्त्यांनी **शस्त्रे समर्पण करण्यास, त्यांच्या छावण्या सोडण्यास आणि शांततापूर्ण लोकशाही प्रक्रियेत सहभागी होण्याचे मान्य केले आहे.**

उल्फा बदल

- युनायटेड लिबरेशन फ्रंट ऑफ आसाम (ULFA) ही ईशान्य भारतीय आसाम राज्यात कार्यरत असलेली **सशस्त्र फुटीरतावादी संघटना** आहे.
- आसाम संघर्षात सशस्त्र लढा देऊन स्थानिक आसामी लोकांसाठी आसाम हे स्वतंत्र सार्वभौम राष्ट्र राज्य स्थापन करण्याचा त्यांचा प्रयत्न आहे.
- भारत सरकारने **1990 मध्ये या संघटनेला दहशतवादी संघटना म्हणून बंदी** घातली.

अर्जेन्टिनाबरोबर लिथियम करार

- खाण मंत्रालयाने, सरकारी मालकीच्या **खनिज बिदेश इंडिया लिमिटेड (KABIL)** मार्फत, पाच-विषम

लिथियम ब्लॉक्सच्या संभाव्य संपादन आणि विकासासाठी **अर्जेन्टिनाच्या** खाण कामगार **CAMYEN** सोबत मसुदा शोध आणि विकास करार केला आहे.

- कंपनीने खनिजाचे 'संभाव्य शोध, उत्खनन, प्रक्रिया आणि व्यावसायिकीकरण' यासाठी **चिलीच्या खाण कामगार ENAMI** सोबत नॉन-डिक्लोजर करार देखील केला आहे.

तुम्हाला माहित आहे का?

- लॅटिन अमेरिकन राष्ट्रे, प्रामुख्याने **चिली आणि अर्जेन्टिना, जगातील 30-35% पुरवठा** करतात.
- चिली, जगातील लिथियम साठ्यापैकी 11%, 26% गरजांचा पुरवठा करते; तर अर्जेन्टिना जागतिक राखीव साठ्यापैकी पाचव्या भागाचा पुरवठा सुमारे 6% करतो.
- ऑस्ट्रेलिया जगातील इतर मोठ्या उत्पादकांपैकी एक आहे.

रॅक्स आणि अहवाल बातम्या

जागतिक मलेरिया अहवाल, 2023

संदर्भ

- 2022 मध्ये, WHO दक्षिणपूर्व आशिया प्रदेशात मलेरियाच्या 66% प्रकरणांमध्ये भारताचा वाटा होता, असे जागतिक आरोग्य संघटनेने (WHO) प्रकाशित केलेल्या जागतिक मलेरिया अहवाल, 2023 मध्ये नमूद केले आहे.

प्रमुख ठळक मुद्दे

- प्रदेशातील सर्व प्रकरणांपैकी जवळजवळ 46% प्रकरणे प्लाझमोडियम व्हायव्हॅक्स, प्रोटोझोअन परजीवीमुळे होते.
- जागतिक आरोग्य संघटनेच्या दक्षिणपूर्व आशिया क्षेत्रामध्ये मलेरियाच्या प्रकरणांपैकी 2% प्रकरणे आहेत,
- मलेरियाचे हे प्रकरण 2000 मधील 23 दशलक्ष वरून 2022 मध्ये 76% कमी झाले.
- या प्रदेशात मलेरियाच्या घटनांमध्ये 83% घट झाली, (2000 मध्ये धोका असलेल्या प्रति 1,000 लोकसंख्येच्या 18 प्रकरणांवरून 2022 मध्ये धोका असलेल्या प्रति 1,000 लोकसंख्येमागे सुमारे तीन प्रकरणे)
- 2022 मध्ये, जागतिक स्तरावर अंदाजे 249 दशलक्ष प्रकरणे होती, जी 2019 मध्ये 16 दशलक्ष प्रकरणांनी 233 दशलक्ष महामारीपूर्व पातळी ओलांडली.

2020-21 मध्ये उच्च शिक्षणातील मुस्लिम विद्यार्थ्यांची संख्या 1.79 लाखांनी घसरली

संदर्भ

- UDISE+ आणि AISHE डेटाच्या विश्लेषणावर आधारित अहवाल दाखवतो:
- 2020-21 मध्ये उच्च शिक्षणात मुस्लिम विद्यार्थ्यांची नोंदणी (18-23 वयोगट) 8.5% पेक्षा जास्त घसरली.

- हे मुस्लिम तरुणांमधील शैक्षणिक सहभागामध्ये लक्षणीय घट दर्शवते.

महत्त्वाचे मुद्दे

- 2019-20 मध्ये 21 लाख मुस्लिम विद्यार्थ्यांनी उच्च शिक्षणासाठी नोंदणी केली होती, तर 2020-21 मध्ये ही संख्या 19.21 लाखांवर आली.
- इयत्ता 11 आणि 12 मधील मुस्लिम विद्यार्थ्यांची नोंदणीची टक्केवारी मागील वर्गापेक्षा कमी आहे.
- बिहार आणि मध्य प्रदेश या राज्यांमध्ये मुस्लिम विद्यार्थ्यांसाठी एकूण नोंदणी प्रमाण तुलनेने कमी आहे
- आसाम (29.52%) आणि पश्चिम बंगाल (23.22%) मुस्लिम विद्यार्थ्यांमध्ये उच्च गळतीचे प्रमाण नोंदवले गेले, तर जम्मू आणि काश्मीरमध्ये 5.1% आणि केरळमध्ये 11.91% नोंदवले गेले.

शहरी भागातील बेरोजगारीचा दर खाली आला: सर्वेक्षण संदर्भ

- पीरियडिक लेबर फोर्स सर्व्हे (PLFS) नुसार देशाच्या शहरी भागातील बेरोजगारीचा दर जुलै-सप्टेंबर 2022 मधील 7.2% वरून जुलै-सप्टेंबर 2023 मध्ये 6.6% पर्यंत कमी झाला,
- हे सर्वेक्षण राष्ट्रीय नमुना सर्वेक्षण कार्यालय (NSSO) द्वारे केले जाते.

महत्त्वाचे मुद्दे

- जर 6.6% हा 15 वर्षे आणि त्याहून अधिक वयाच्या व्यक्तींसाठी बेरोजगारीचा दर असेल, तर पुरुषांसाठी तो 6% होता. महिलांसाठी, गेल्या वर्षी जुलै-सप्टेंबरमधील 9.4% वरून ते यावर्षी 8.6% पर्यंत कमी झाले.
- जुलै-सप्टेंबर 2023 मध्ये 15 वर्षे आणि त्याहून अधिक वयोगटातील व्यक्तींसाठी शहरी भागातील श्रमशक्ती सहभाग दर (LFPR) 49.3% पर्यंत वाढला आहे.
- पुरुषांसाठी, एलएफपीआर 73.8% पर्यंत वाढले, महिलांसाठी, एलएफपीआर 24.0% पर्यंत वाढले.

एका दशकात ग्लेशियर्स दर वर्षी 1 मीटर कमी झाले: WMO संदर्भ

- द ग्लोबल क्लायमेट 2011-2020: जागतिक हवामान संघटनेच्या प्रवेगाच्या दशकाच्या अहवालानुसार, 2011-2020 हे दशक, इतिहासात आतापर्यंतचे सर्वात उष्ण असले तरी, अत्यंत घटनांमुळे मृत्यूची संख्या सर्वात कमी आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे

- 2011-2020 दशक हे 1950 नंतरचे पहिले दशक होते जेव्हा 10,000 किंवा त्याहून अधिक मृत्यू असलेली एकही अल्पकालीन घटना घडली नाही

- अहवालात असेही म्हटले आहे की हे पहिले दशक होते ज्यामध्ये ओझोनच्या विघटनाने पुनर्प्राप्ती दर्शविली.
- 2011 आणि 2020 दरम्यान जगभरातील हिमनद्या सरासरी 1 मीटरने पातळ झाल्या.
- 2001-2010 या कालावधीच्या तुलनेत ग्रीनलँड आणि अंटार्क्टिकाने 38% जास्त बर्फ गमावला.
- अहवालात पुढे अधोरेखित करण्यात आले आहे की मानवामुळे वातावरणातील बदलामुळे अति उष्णतेच्या घटनांमुळे होणारे धोके लक्षणीयरीत्या वाढले आहेत.
- उष्णतेच्या लाटा सर्वाधिक मानवी मृत्यूसाठी जबाबदार होत्या, तर उष्णकटिबंधीय चक्रीवादळांमुळे सर्वाधिक आर्थिक नुकसान झाले.

- यापैकी बऱ्याच अनधिकृत किंवा बंदी घातलेल्या FDCs मध्ये प्रतिजैविक असतात, कारण भारतात अँटीबॅक्टेरियल मायक्रोबियल रेझिस्टन्स (AMR) चे प्रमाण वाढत आहे.

निश्चित डोस संयोजन (FDC)

- फिक्स्ड डोस कॉम्बिनेशन (एफडीसी) हे एक किंवा अधिक ज्ञात औषधांचे संयोजन आहे आणि काही रोगांच्या उपचारांमध्ये ते उपयुक्त ठरू शकते कारण संयोजन रुग्णांचे अनुपालन सुधारू शकते.
- उदाहरणार्थ, एखाद्या रुग्णाला विशिष्ट उपचारांसाठी तीन वेगवेगळी औषधे घ्यावी लागतील, तर तो एक घेणे विसरू शकतो.
- परंतु तिन्ही औषधे एकाच टॅब्लेटमध्ये किंवा एका सिरपमध्ये एकत्र केल्यास, ती एक किंवा दोन औषधे घेण्यास विसरण्याची शक्यता कमी होते.
- एड्स सारख्या रोगांसाठी, हे चांगले दस्तऐवजीकरण आहे की FDCs रुग्णांचे पालन सुधारण्यासाठी खूप उपयुक्त असल्याचे सिद्ध झाले आहे, जे दिवसाच्या शेवटी उपचारांचे परिणाम सुधारते.

FDC सह समस्या

- सर्व औषधांचे साइड इफेक्ट्स असतात आणि एकत्र तयार केल्यावर, सक्रिय घटक किंवा अगदी एक्सिपियंट्स (निष्क्रिय घटक) प्रत्येक औषधाच्या कार्यपद्धतीवर परिणाम करू शकतात अशी शक्यता असते.
- असाच एक कायदा म्हणजे ड्रग्स (प्राइसेस कंट्रोल) ऑर्डर (DPCO), ज्याच्या अंतर्गत सरकार वैयक्तिक औषधांच्या किमती निश्चित करते.
- औषधांचे संयोजन पारंपारिकपणे DPCO अंतर्गत येत नसल्यामुळे, फार्मास्युटिकल उद्योगाने ठरवले की FDC बनवण्याने DPCO मधून सुटण्याचा एक सोपा मार्ग आहे.

WHO द्वारे रस्त्यावरील मृत्यूवरील अहवाल

- वर्ल्ड हेल्थ ऑर्गनायझेशन (डब्ल्यूएचओ) च्या अहवालात -'रोड सेफ्टी 2023 वरील ग्लोबल स्टेटस रिपोर्ट' असे नमूद केले आहे की 2010 ते 2021 दरम्यान जगभरातील रस्त्यावरील वाहतूक मृत्यूंमध्ये 5% ने घट होऊन 1.19 दशलक्ष पर्यंत घट झाली आहे, 108 युनायटेड नेशन्स सदस्य देशांनी घट नोंदवली आहे.

मुख्य तथ्ये

- भारताने मृतांच्या संख्येत 15% वाढ नोंदवली आहे.
- भारतातील रस्ते वाहतूक मृत्यूंची संख्या 2010 मध्ये 1.34 लाखांवरून 2021 मध्ये 1.54 लाख झाली.
- जागतिक मोटार वाहनांच्या ताप्यात 160% वाढ झाली आहे आणि वार्षिक मृत्यू दर 1 लाख वाहनांमागे 79

Adda247

Maharashtra ka mahapack

**Live classes, Test series
Recorded videos, E-books**

**MPSC (राज्यसेवा) MPSC (संयुक्त) महाराष्ट्र पोलीस
तलाठी, वनरक्षक, कृषी विभाग महानगर पालिका नगर
परिषद, जिल्हा परिषद, SSC & ALL OTHER STATE
EXAM**

निश्चित डोस संयोजन समस्येवर नवीन अभ्यास

- भारत, कतार आणि युनायटेड किंग्डममधील शिक्षणतज्ज्ञांच्या गटाने अलीकडेच जर्नल ऑफ फार्मास्युटिकल पॉलिसी अँड प्रॅक्टिसमध्ये भारतात विकल्या जाणाऱ्या प्रतिजैविकांच्या अप्रमाणित आणि अगदी बंदी घातलेल्या निश्चित डोस संयोजन (FDC) च्या प्रमाणावरील एक चिंताजनक नवीन अभ्यास प्रकाशित केला आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे

- फार्मास्युटिकल उद्योगाच्या विक्री डेटाचा वापर करून, अभ्यास दस्तऐवज दाखवतो की 2020 मध्ये, देशात बंदी असतानाही 60.5% प्रतिजैविक (239 फॉर्म्युलेशन समाविष्ट) अप्रमाणित होते आणि आणखी 9.9% (39 फॉर्म्युलेशन समाविष्ट) विकले जात होते.

मृत्युंवरून 47 मृत्यूपर्यंत घसरला आहे, जी 41% कमी आहे.

- जागतिक रस्ते वाहतूक मृत्यूपैकी 28% WHO च्या दक्षिण-पूर्व आशिया प्रदेशात, 25% पश्चिम पॅसिफिक प्रदेशात, 19% आफ्रिकन प्रदेशात, 12% अमेरिकेच्या प्रदेशात, 11% पूर्व भूमध्य प्रदेशात आणि युरोपियन प्रदेशात 5%.
- 10 पैकी नऊ मृत्यू कमी आणि मध्यम उत्पन्न असलेल्या देशांमध्ये होतात.

ई-सिगारेटच्या वापरावर WHO

- जागतिक आरोग्य संघटनेच्या मते, लोकसंख्येच्या पातळीवर तंबाखूचा वापर सोडण्यासाठी ग्राहक उत्पादने म्हणून ई-सिगारेट प्रभावी असल्याचे दिसून आले नाही.
- लोकसंख्येच्या आरोग्यावर होणाऱ्या विपरित परिणामांवर एक चिंताजनक पुरावा आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे

- 13-15 वर्षे वयोगटातील मुले सर्व WHO क्षेत्रांमधील प्रौढांपेक्षा जास्त दराने ई-सिगारेट वापरत आहेत.
- निकोटीन असलेली ई-सिगारेट अत्यंत व्यसनाधीन आहेत आणि आरोग्यासाठी हानिकारक आहेत.
- ते विषारी पदार्थ तयार करतात, ज्यापैकी काही कर्करोगासाठी ओळखले जातात आणि काही हृदय आणि फुफ्फुसांच्या विकारांचा धोका वाढवतात.
- याचा मेंदूच्या विकासावरही परिणाम होऊ शकतो आणि तरुणांना शिकण्याचे विकार होऊ शकतात.
- ई-सिगारेटच्या संपर्कात आल्याने गर्भवती महिलांच्या गर्भाच्या विकासावर विपरित परिणाम होतो.
- ई-सिगारेट्सच्या उत्सर्जनाच्या संपर्कात राहणाऱ्यांनाही धोका निर्माण होतो.

तुम्हाला माहित आहे का?

- भारतात, ई-सिगारेट आणि तत्सम उपकरणे बाळगणे हे इलेक्ट्रॉनिक सिगारेट प्रतिबंध कायदा, 2019 चे उल्लंघन आहे.
- अभ्यास सातत्याने दाखवतात की जे तरुण ई-सिगारेट वापरतात ते आयुष्याच्या उत्तरार्धात सिगारेट वापरण्याची शक्यता तिप्पट असते.

भारतात लॉजिस्टिक खर्च

- वाणिज्य आणि उद्योग मंत्रालयाने नियुक्त केलेल्या नॅशनल कौन्सिल फॉर अप्लाइड इकॉनॉमिक रिसर्च (NCAER) ने एक अहवाल जारी केला आहे.
- भारताचा रसद खर्च 2013-14 मध्ये 8.6% ते 9.8% वरून 2021-22 मध्ये GDP च्या 7.8% -8.9% पर्यंत कमी झाला आहे.
- हा अंदाज देशाच्या लॉजिस्टिक खर्चाच्या GDP च्या 14% इतका जास्त असणारा पूर्वीचा अंदाज काढून टाकतो.

- परिवहन सेवा, स्टोरेज आणि वेअरहाउसिंग क्षेत्रांचे उत्पादन यासारख्या डेटासाठी डेटा राष्ट्रीय लेखा आकडेवारीवर अवलंबून आहे.

2026 पर्यंत कोळशाची मागणी कमी होण्याची अपेक्षा आहे

- विक्रमी उत्पादन असूनही, 2026 पर्यंत जागतिक कोळशाची मागणी 2.3% ने कमी होण्याची अपेक्षा आहे.
- IEA (इंटरनॅशनल एनर्जी असोसिएशन) च्या विश्लेषणानुसार, ही कपात नूतनीकरणक्षम ऊर्जा आणि चीनमधील पठारी मागणीकडे बदल झाल्यामुळे झाली आहे.
- भारत 2026 पर्यंत कोळशाच्या मागणीचा प्रमुख चालक राहील.
- 2023 मध्ये, जागतिक कोळशाची मागणी 8.5 अब्ज टनांच्या पुढे जाऊन 1.4% ने वाढण्याची अपेक्षा आहे.
- प्रादेशिक भिन्नता: EU आणि यूएसने मागणीत 20% घट होण्याचा अंदाज व्यक्त केला आहे, तर भारत आणि चीन वाढीची अपेक्षा करतात.
- 2024 आणि 2026 दरम्यान, एल निनो ते ला निना बदलाचा अंदाज आहे, ज्यामुळे जलविद्युत निर्मितीला फायदा होईल.

घट होण्यास कारणीभूत घटकांमध्ये हे समाविष्ट आहे:

- कमी किमतीत सौर उपयोजन आणि वाढीव अणुनिर्मिती.
- जागतिक कोळशाचा निम्म्याहून अधिक वापर करणाऱ्या चीनने 2024 मध्ये घट आणि 2026 मध्ये आणखी घट होण्याचा अंदाज वर्तवला आहे.
- घट असूनही, 2026 पर्यंत जगभरातील कोळशाचा वापर 8 अब्ज टनांच्या पुढे जाण्याचा अंदाज आहे.
- कोळशाची मागणी संरचनात्मकदृष्ट्या कमी होत आहे कारण स्वच्छ ऊर्जेचे पर्याय विस्तारत आहेत.

बेरोजगारी: राज्यासाठी चिंता

- संसदेच्या सुरक्षेचा अलीकडचा भंग ही गेल्या दशकातील मोठी घटना आहे.
- हल्लेखोर एकतर बेरोजगार होते किंवा त्यांच्या सद्य परिस्थितीवर असमाधानी होते.

बद्दल

- सेंटर फॉर मॉनिटरिंग इंडियन इकॉनॉमी (CMIE) च्या रोजगार-संबंधित आकडेवारीच्या पुनरावलोकनानुसार, कोविडचा उद्रेक झाल्यानंतर गोष्टी आणखी वाईट झाल्या.
- कामगार दल सहभाग दर (LFPR) अहवालामध्ये कार्यरत किंवा सक्रियपणे कामाच्या शोधात असलेल्या कार्यरत वयाच्या लोकसंख्येची टक्केवारी दर्शविली जाते.

- महामारीची वर्षे वगळता, **FY23 मध्ये भारताचा एकूण LFPR 39.5%** होता, जो किमान FY17 नंतरचा सर्वात कमी स्तर आहे.
- हे **महिलांसाठी 8.7% आणि पुरुषांसाठी 66%** होते, किमान FY17 नंतरची सर्वात कमी टक्केवारी.
- त्यामुळे, महामारीनंतरही, त्यांच्या कामाच्या वर्षामध्ये भारतीयांची वाढती टक्केवारी ना नोकरीवर होती किंवा नोकरी शोधण्यास उत्सुकही नव्हती.

परदेशी पर्यटकांच्या भेटींवरिल डेटा

- **2023 मध्ये भारतात भेट देणाऱ्या परदेशी पर्यटकांच्या संख्येत लक्षणीय वाढ** झाली असून ऑक्टोबरपर्यंत **7.24 दशलक्ष** पर्यटकांची संख्या 2022 मधील याच कालावधीतील **6.44 दशलक्ष** होती.
- ही **55.6%** ची वाढ आहे
- तरीही संख्या पूर्व-साथीच्या पातळीपेक्षा कमी आहे.
- 2018 आणि 2019 मध्ये, भारताने अनुक्रमे **10.56 दशलक्ष आणि 10.93 दशलक्ष परदेशी पर्यटकांचे** आगमन पाहिले, जे 2020 मध्ये 2.74 दशलक्ष आणि पुढे 2021 मध्ये 1.52 दशलक्ष इतके कमी झाले, मुख्यतः कोविड-प्रेरित लॉकडाऊनमुळे.

आर्थिक सहाय्यासाठी योजना

- **स्वदेश दर्शन 2 ही पर्यटन मंत्रालयाची** प्रमुख योजना आहे जी राज्य सरकारे आणि केंद्रशासित प्रदेश आणि केंद्रीय एजन्सींना विविध गंतव्यस्थानांवर पर्यटन पायाभूत सुविधांच्या विकासासाठी आर्थिक सहाय्य प्रदान करते.
- **प्रसाद (तीर्थक्षेत्र पुनरुज्जीवन आणि आध्यात्मिक संवर्धन ड्राइव्ह)** योजना धार्मिक पर्यटनाला चालना देण्यासाठी संपूर्ण भारतातील तीर्थक्षेत्रे विकसित आणि ओळखण्यावर लक्ष केंद्रित करते.
- धार्मिक पर्यटनाचा संपूर्ण अनुभव देण्यासाठी तीर्थक्षेत्रांना **प्राधान्याने, नियोजित आणि शाश्वत पद्धतीने एकत्रित** करणे हे त्याचे उद्दिष्ट आहे.
- देशांतर्गत पर्यटनाची वाढ मोठ्या प्रमाणात तीर्थक्षेत्र पर्यटनावर अवलंबून आहे.

भारतात ई-बसचा प्रवेश

- भारतातील ई-बस प्रवेशाबाबत **CRISIL चा अहवाल** नुकताच प्रसिद्ध झाला
- भारतातील नवीन बस विक्रीतील इलेक्ट्रिक बसचा वाटा गेल्या आर्थिक वर्षातील **4% वरून पुढील आर्थिक वर्षात दुप्पट होऊन 8% पर्यंत वाढण्याची अपेक्षा** आहे.
- सार्वजनिक वाहतूक क्षेत्राचे डीकार्बोनायझेशन करण्यावर केंद्र सरकारचे लक्ष केंद्रित करणे आणि इतर इंधनांवर चालणाऱ्या ई-बसच्या तुलनेत **मालकीची एकूण किंमत (TCO)** यामुळे हे चालते.

महत्त्वाचे मुद्दे

- **फास्टर अॅडॉप्शन अँड मॅन्युफॅक्चरिंग ऑफ (हायब्रीड आणि) इलेक्ट्रिक व्हेइकल्स**, किंवा **फेम, स्कीम आणि नॅशनल इलेक्ट्रिक बस प्रोग्राम (NEBP)** अंतर्गत आधीच दिलेल्या निविदांद्वारे ई-बस तैनात करण्याचे प्रयत्न सुरू होते.
- ई-बसच्या वाढीला अनुकूल मालकी अर्थशास्त्राचाही आधार मिळतो
- ई-बससाठी टीसीओ ICE आणि CNG बसपेक्षा **15-20%** कमी असण्याचा अंदाज आहे, 6-7 वर्षांत ब्रेकइव्हनसह 15 वर्षांच्या अंदाजे आयुर्मानात.

भारत कौशल्य अहवाल

- **ऑल इंडिया कौन्सिल फॉर टेक्निकल एज्युकेशन, कॉन्फेडरेशन ऑफ इंडियन इंडस्ट्री आणि असोसिएशन ऑफ इंडियन युनिव्हर्सिटीज यासह विविध एजन्सींच्या सहकार्याने प्रतिभा मूल्यांकन एजन्सी व्हीबॉक्सद्वारे इंडिया स्किल्स अहवाल प्रकाशित केला जातो.**

अहवालानुसार,

- इंडिया स्किल्स रिपोर्ट 2024 मध्ये **केरळ हे काम करण्यासाठी सर्वात पसंतीचे राज्य** म्हणून उदयास आले आहे.
- **कोची आणि तिरुअनंतपुरम** हे शहरे अनुक्रमे दुसऱ्या आणि चौथ्या क्रमांकावर आहेत जिथे पुरुष आणि स्त्रिया दोघेही वयाची पर्वा न करता काम करण्यास प्राधान्य देतात.
- केरळने **18-21 वयोगटातील एकूण रोजगारक्षमतेमध्ये** दुसरे स्थान मिळवले आणि देशातील एक मजबूत प्रतिभा पूल म्हणून आपल्या स्थितीची पुष्टी केली.

अधिक माहितीसाठी - <https://wheebox.com/india-skills-report.html>

शेतीचे संकट तरुणांना बेकायदेशीर स्थलांतर करण्यास भाग पाडत आहे

- **अस्थिर हवामान पद्धती आणि हवामानातील बदलापासून ते पिकांच्या घसरत्या किमती आणि वाढत्या उत्पादन खर्चापर्यंत, कृषी क्षेत्रासमोर प्रचंड आव्हाने आहेत.**
- हे संकट तरुणांना विशेषतः गंभीरपणे **भेडसावत** आहे, अनेकांना बेकायदेशीर स्थलांतराच्या धोकादायक मार्गाकडे ढकलत आहे.

निर्गमनाची कारणे:

- **घटत चाललेला नफा:** बाजारातील अयोग्य पद्धती आणि अस्थिर किंमती यांसारख्या कारणांमुळे कृषी उत्पन्नात घट झाल्यामुळे अनेक तरुण शेतकऱ्यांची आर्थिक संभावना अंधकारमय झाली आहे.

- **मर्यादित संधी:** ग्रामीण भागात रोजगाराच्या पर्यायी संधींचा अभाव, अनेकदा मर्यादित पायाभूत सुविधा आणि शिक्षण यामुळे परदेशात हिरवीगार कुरण शोधण्याचा दबाव वाढतो.
- **कर्जाचा बोजा:** अनेक तरुण शेतकऱ्यांना त्यांच्या कुटुंबाकडून अपंग कर्जे वारशाने मिळतात, ज्यामुळे आर्थिक ताण वाढतो आणि स्थलांतर हा एकमेव सुटकेचा मार्ग वाटतो.
- **अधिक चांगल्या जीवनाची इच्छा:** उच्च वेतन, उत्तम राहणीमान आणि विकसित देशांमधील शिक्षण आणि आरोग्यसेवेचा आकडा हे उज्वल भविष्यासाठी आतुर असलेल्या तरुणांसाठी एक शक्तिशाली चुंबक म्हणून काम करते.

विज्ञान आणि तंत्रज्ञान बातम्या

सहा एक्सोप्लॅनेट जवळच्या तेजस्वी तान्याभोवती फिरताना आढळले

संदर्भ

- कोमा बेरेनिसिस तारकासमूहातील जवळच्या तेजस्वी तान्याभोवती (HD 110067) प्रदक्षिणा करणारे सहा एक्सोप्लॅनेट सापडले आहेत.

महत्त्वाचे मुद्दे

- HD 110067 हा कोमा बेरेनिसिस नक्षत्रातील (सुमारे 100 प्रकाश-वर्ष दूर) तेजस्वी तारा आहे, जो पृथ्वीच्या उत्तर गोलार्धातून दिसतो.
- ग्रहांचे वस्तुमान आणि अंदाजे घनता तुलनेने कमी आहेत
- कमी घनता मोठ्या, हायड्रोजन समृद्ध वातावरणाद्वारे स्पष्ट केली जाऊ शकते.
- सर्व सहा ग्रह अनुनाद कक्षेत आहेत, ज्यामध्ये ग्रह परिभ्रमण करत असताना एकमेकांवर नियमित शक्ती वापरतात.
- हे वैशिष्ट्य सूचित करते की प्रणाली कमीतकमी चार अब्ज वर्षांपूर्वीच्या जन्मापासून व्यावहारिकदृष्ट्या अपरिवर्तित आहे.
- वैज्ञानिक महत्त्व: एक्सोप्लॅनेटरी सिस्टमची समज वाढवते.

मिथेन

संदर्भ

- संयुक्त अरब अमिरातीमध्ये सुरू असलेल्या COP-28 हवामान चर्चेत, सेक्रिया क्लायमेट फाऊंडेशन आणि बेझोस अर्थ फंड यासह सुप्रसिद्ध परोपकारी संस्थांच्या गटाने घोषणा केली की ते मिथेन उत्सर्जनाचा सामना करण्यासाठी उपायांसाठी एकत्रितपणे \$450 दशलक्ष गुंतवणूक करतील.

बद्दल

- मिथेन हे सेंद्रिय संयुग आहे.
- त्याच्या रेणूमध्ये कार्बन आणि चार हायड्रोजन अणू (CH₄) असतात.

- एक शक्तिशाली हवामान प्रदूषक म्हणून त्याच्या वैशिष्ट्यांमुळे ते उशिरा बातम्यांमध्ये आहे.
- कार्बन डायऑक्साईडपेक्षा मिथेनमध्ये ग्लोबल वार्मिंग क्षमता (GWP) जास्त आहे.
- तथापि, कार्बन डाय ऑक्साईड विघटन होण्यापूर्वी वातावरणात एका वेळी अनेक दशके राहतो, तर मिथेन काही वर्षांतच विघटित होते. म्हणजेच, हे एक अल्पकालीन हवामान प्रदूषक आहे.
- त्याच्या स्रोतांमध्ये गुरे-शेती, जमीन भरणे, सांडपाणी प्रक्रिया सुविधा, भातशेती आणि काही औद्योगिक प्रक्रियांचा समावेश होतो.

GWP म्हणजे काय?

- GWP हे कार्बन डाय ऑक्साईडच्या समान वस्तुमानामुळे एखाद्या पदार्थामुळे होणाऱ्या तापमानवाढीचे मोजमाप आहे; GWP100 हे एका वेळी शतकापेक्षा जास्त मोजते.
- जर कार्बन डायऑक्साईडचे GWP100 1 असेल तर मिथेन 28 असेल, नायट्रस ऑक्साईड 265 असेल आणि सल्फर हेक्साफ्लोराईड 23,500 असेल.

गुगलने 'जेमिनी' चे अनावरण केले, माणसांसारखे वागण्यासाठी प्रशिक्षित एआय तंत्रज्ञान

Google ने प्रोजेक्ट जेमिनी लॉंच केले, एक AI मॉडेल जे मानवासारखे वागण्यास प्रशिक्षित आहे जे तंत्रज्ञानाच्या संभाव्य वचन आणि संकटांबद्दल वादविवाद तीव्र करेल.

महत्त्वाचे मुद्दे

- रोलआउट टप्प्याटप्प्याने उघड होईल, जेमिनीच्या 'नॅनो' आणि 'प्रो' नावाच्या कमी अत्याधुनिक आवृत्त्या Google च्या AI-संचालित चॅटबॉट बार्ड आणि त्याच्या पिक्सेल 8 प्रो स्मार्टफोनमध्ये त्वरित समाविष्ट केल्या जातील.
- जेमिनी डिव्हाइसवर केलेल्या रेकॉर्डिंगचा त्वरीत सारांश देण्यास सक्षम असेल आणि मेसेजिंग सेवांवर स्वयंचलित उत्तरे प्रदान करेल, WhatsApp पासून
- रिपोर्टर्सच्या गटासाठी मिथुनच्या प्रात्यक्षिकावर आधारित, Google चे 'बार्ड एडव्हान्स' कदाचित मजकूर, फोटो आणि व्हिडीओचा समावेश असलेली सादरीकरणे ओळखून आणि समजून घेऊन अभूतपूर्व AI मल्टीटास्किंग करण्यास सक्षम असेल.

यू.एस. एफडीएने सिकलसेल रोगासाठी जनुक उपचारांच्या जोडीला मान्यता दिली

- यू.एस. फूड अँड ड्रग अँडमिनिस्ट्रेशन (FDA) ने सिकल सेल रोगासाठी जनुक उपचारांच्या जोडीला मान्यता दिली आहे, ज्यात CRISPR जनुक संपादन तंत्रज्ञानावर आधारित पहिल्या उपचारांचा समावेश आहे.
- एजन्सीने ब्लूबर्ड बायोमधून लिफगेनियाला मान्यता दिली आणि या आजारासाठी व्हर्टेक्स फार्मास्युटिकल्स

आणि सीआरआयएसपीआर थेरप्युटिक्स या भागीदारांद्वारे कॅसगेव्ही नावाच्या वेगळ्या उपचारांना मान्यता दिली.

- दोन्ही थेरपी 12 वर्षे आणि त्याहून अधिक वयाच्या लोकांसाठी मंजूर करण्यात आल्या होत्या.

सिकलसेल रोगाबद्दल

- हा एक वेदनादायक, अनुवांशिक रक्त विकार आहे जो दुर्बल करू शकतो आणि अकाली मृत्यू होऊ शकतो.
- यूएस मधील अंदाजे 1,00,000 लोकांवर याचा परिणाम होतो, त्यापैकी बहुतेक कृष्णवर्णीय आहेत.
- सिकल सेल रोगामध्ये, शरीर सदोष, सिकल-आकाराचे हिमोग्लोबिन बनवते, ज्यामुळे शरीराच्या ऊतींमध्ये ऑक्सिजन योग्यरित्या वाहून नेण्याची लाल रक्तपेशींची क्षमता बिघडते.
- सिकल पेशी एकत्र चिकटून राहतात आणि लहान रक्तवाहिन्या रोखू शकतात, ज्यामुळे तीव्र वेदना होतात. यामुळे स्ट्रोक आणि अवयव निकामी होऊ शकतात.
- सिकलसेल रोगावर दीर्घकालीन उपचार म्हणजे बोन मॅरो ट्रान्सप्लांट.

वेब ब्राउझर

- वेब ब्राउझर हा एक अनुप्रयोग आहे जो लोक इंटरनेटद्वारे संदेश पाठविण्यासाठी आणि प्राप्त करण्यासाठी वापरतात.
- दुसऱ्या शब्दांत, ब्राउझर हा एक प्रोग्राम आहे जो तुमच्या डिव्हाइसवर चालतो, ज्याचा उद्देश इंटरनेटवरून वेगवेगळ्या फॉर्मॅटमध्ये माहिती मिळवणे आणि डिव्हाइसवर दाखवणे हा आहे.
- हे उलटे देखील करते, तुमचे इनपुट प्राप्त करते (म्हणा, एक क्लिक), ते कोडमध्ये भाषांतरित करते आणि इंटरनेटवरील इतर मशीनवर प्रसारित करते.

कार्बन कॅप्चर आणि स्टोरेज (CCS)

- CCS अशा तंत्रज्ञानाचा संदर्भ देते जे कार्बन डायऑक्साइड (CO₂) वातावरणात सोडण्यापूर्वी उत्सर्जनाच्या स्रोतावर कॅप्चर करू शकतात.
- या स्रोतांमध्ये जीवाश्म इंधन उद्योग (जेथे कोळसा, तेल आणि वायू वीज निर्मितीसाठी ज्वलन केले जातात) आणि स्टील आणि सिमेंट उत्पादनासारख्या औद्योगिक प्रक्रियांचा समावेश होतो.

कार्बन-डायऑक्साइड काढणे (सीडीआर)

- सीडीआर हे दोन्ही नैसर्गिक साधन जसे की वनीकरण किंवा पुनर्वसन आणि थेट हवा पकडण्यासारख्या तंत्रज्ञानाचे रूप घेते, जेथे मशीन्स त्यांच्या सभोवतालच्या वातावरणातील CO₂ शोषून आणि ते जमिनीखाली साठवून झाडांची नक्कल करतात.

भारतातील सर्वात वेगवान सौर-इलेक्ट्रिक बोट लॉन्च

- बाराकुडा- भारतातील सर्वात वेगवान सौर-इलेक्ट्रिक बोट अलप्पुझा येथील अरूरजवळील नॅव्हल्ट सोलर आणि इलेक्ट्रिक बोट्सच्या प्रांगणात लॉन्च करण्यात आली.
  - हे पर्यावरणपूरक सागरी वाहतुकीचे उदाहरण आहे.
- ### महत्त्वाचे मुद्दे
- हे नाव स्विफ्ट, लांबलचक मासा, बाराकुडा याच्या नावावरून ठेवण्यात आले आहे
  - हे नावाल्त द्वारे डिझाइन केले होते आणि 12 प्रवासी आणि मालवाहू जहाजासाठी वर्कबोट म्हणून खडबडीत समुद्रात देखील तैनात केले जाऊ शकते.
  - 14-मीटर-लांब, 4.4-मीटर-रुंद जहाज 12.5 नॉट्स (23 किमी प्रतितास) इतका उच्च वेग मिळवू शकतो आणि एका चार्जवर त्याची श्रेणी सात तास आहे.
  - यात टुिन 50 kW इलेक्ट्रिक मोटर्स, सागरी दर्जाची LFP बॅटरी आणि 6 kW सौर उर्जा आहे.

CRISPR थेरपीटिक्सचे युग

- एक्झामग्लोजीन ऑटोटेमसेल ला MHRA (U.K.) ने सिकलसेल रोग आणि थॅलेसेमियावर उपचार करण्यासाठी अधिकृत केले होते.
- सिकलसेल रोगासाठी FDA (युनायटेड स्टेट्स) ची मान्यता देखील प्राप्त झालेल्या दुहेरी-मंजुरी मिळालेल्या CRISPR औषधांपैकी हे एक आहे.
- थॅलेसेमिया आणि सिकलसेल अॅनिमिया यांसारख्या अनुवांशिक रक्ताच्या आजारांनी ग्रस्त असलेल्या लाखो लोकांसाठी हे एका नवीन युगाची सुरुवात आहे.
- जगभरात सुमारे एक दशलक्ष थॅलेसेमिया ग्रस्त आहेत, ज्यात 100,000 लोकांना रक्त संक्रमण आवश्यक आहे. सुमारे 20 दशलक्ष लोक सिकलसेल अॅनिमियाने ग्रस्त आहेत.
- पहिल्या पिढीतील CRISPR तंत्रज्ञान वापरात आहेत, वाढत्या परिणामकारकता आणि कार्यक्षमतेसह.
- बेस-एडिटिंग, प्राइम एडिटिंग आणि एपिजेनेटिक इम्पॅक्ट मॉडिफिकेशन ही उदयोन्मुख पध्दतींची उदाहरणे आहेत.
- कौटुंबिक हायपरकोलेस्टेरोलेमियावर उपचार करण्यासाठी व्हर्क थेरप्युटिक्स बेस एडिटिंगचा प्रयोग करत आहे.

पहिली हिवाळी आर्क्टिक मोहीम

- रमन संशोधन संस्था (RRI) आर्क्टिक प्रदेशातील पहिल्या हिवाळी भारतीय मोहिमेत सहभागी होत आहे.

- संस्थेचे संशोधक **नॉर्वेमधील आर्क्टिकमधील स्वालबार्ड प्रदेशातील** रेडिओ फ्रिक्वेंसी वातावरणाचे वैशिष्ट्य तपासतील.
- हे सर्वेक्षण खगोलशास्त्रज्ञांना अचूक खगोलशास्त्र मोजमाप पार पाडण्यासाठी या **अद्वितीयपणे स्थित प्रदेशाच्या योग्यतेचे मूल्यांकन** करण्यात मदत करेल.

महत्त्वाचे मुद्दे

- भारत 2008 पासून **स्वालबार्डमध्ये स्वतःचे संशोधन केंद्र हिमाद्री** चालवत आहे.
- हिवाळी मोहीम ही स्टेशनवर वर्षभर उपस्थिती टिकवून ठेवण्याचा प्रयत्न आहे.
- महिनाभर चालणाऱ्या या वैज्ञानिक मोहिमेला **पृथ्वी विज्ञान मंत्रालयाकडून** निधी दिला जात आहे.
- **नॅशनल सेंटर फॉर पोलर एंड ओशन रिसर्च, गोवा** ही या मोहिमेचे नेतृत्व करणारी नोडल एजन्सी आहे.

जनरेटिव्ह एआय

- ग्लोबल अकाउंटिंग/कन्सल्टिंग फर्म, EY ने तयार केलेल्या अहवालात ठळकपणे ठळकपणे ठळक केले आहे की, Gen AI तंत्रज्ञान आणि त्याच्या सर्व क्षेत्रांतील अनुप्रयोगांचे संपूर्ण भांडवल करून संपूर्ण देश आर्थिक वर्ष 2029- 30 मध्ये **\$359- 438 अब्ज जोडू शकतो**, जे बेसलाइन GDP पेक्षा 5.9% ते 7.2% वाढ दर्शवते.
- जनरेटिव्ह AI (Gen AI) मध्ये भारताच्या GDP मध्ये 2030 ते 7 वर्षांमध्ये एकत्रित **\$1.2-1.5 ट्रिलियन जोडण्याची क्षमता** आहे.
- व्यवसाय, सेवा, वित्तीय सेवा, किरकोळ आणि आरोग्यसेवा यासारख्या क्षेत्रांवरून एकूण परिणामाचा अंदाजे 69% अपेक्षित आहे.

टचस्क्रीन

- टचस्क्रीन अशी पृष्ठभाग आहे जी दोन कार्ये एकत्र करते: **संगणकासाठी इनपुट प्राप्त करणे (म्हणे, अॅपवर टॅप करणे) आणि आउटपुट प्रदर्शित करणे (अॅप लॉच करणे).**
- स्मार्टफोन्स व्यतिरिक्त, आज एटीएम मशीन, विविध घरगुती उपकरणे (टीव्ही आणि एसी पॅनेलसह), ई-रीडर, बिलिंग सिस्टम आणि इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रांवर टचस्क्रीन देखील आढळतात.
- टचस्क्रीनचा शोध **E.A. जॉन्सन नावाच्या अभियंत्याने 1965 मध्ये यूकेच्या मालव्हर्न येथील रॉयल रडार आस्थापनात** लावला होता.
- दोन सर्वात सामान्य प्रकारचे टचस्क्रीन **कॅपेसिटिव्ह आणि प्रतिरोधक** आहेत

- यापैकी, कॅपेसिटिव्ह टचस्क्रीनचा वापर स्मार्टफोन आणि इतर पोर्टेबल 'माहिती उपकरणे' मध्ये केला जातो.

नमो अॅप

संदर्भ

- पंतप्रधानांनी **नमो अॅपवर "जनमन सर्वेक्षण"** लॉच केले आणि त्यांच्या सरकारच्या आणि स्थानिक प्रतिनिधींच्या कामगिरीवर संपूर्ण प्रश्न विचारले.
- हे अॅप श्री मोदींच्या **लोकांशी डिजिटल संवाद** साधण्यात आघाडीवर आहे.
- त्याचे दोन कोटींहून अधिक ग्राहक आहेत.

NGC 2210

- **घनतेने भरलेले ग्लोब्युलर क्लस्टर** NGC 2210 म्हणून ओळखले जाते
- हे **लार्ज मॅगेलॅनिक क्लाउड (LMC)** मध्ये आहे.
- LMC पृथ्वीपासून **सुमारे 157,000 प्रकाश-वर्षे** अंतरावर आहे, आणि आकाशगंगेची एक उपग्रह आकाशगंगा आहे, म्हणजे दोन आकाशगंगा गुरुत्वाकर्षणाने बद्ध आहेत.

फोटोरिसेप्शन

- फोटोरिसेप्शन म्हणजे **प्रकाशाद्वारे जैविक प्रक्रियेचे सक्रियकरण.**
- मानवासह बहुतेक जीव प्रकाशाला प्रतिसाद देतात. काही प्राणी मानवांना न समजलेल्या प्रकाश लहरींवर प्रतिक्रिया देतात.
- पृष्ठवंशीयांमध्ये **दोन प्रकारच्या प्रकाशसंवेदनशील पेशी असतात, रॉड आणि शंकू**, त्यांना त्यांच्या आकारामुळे असे म्हणतात.
- लांब आणि चरबी असलेल्या **रॉड्समध्ये** मोठ्या प्रमाणात व्हिज्युअल रंगद्रव्य असते आणि ते अंधुक प्रकाशात (स्कोटोपिक व्हिजन) दृष्टी मध्यस्थ करतात.
- **शंकूच्या पेशी**, ज्या तुलनेने लहान असतात, दिवसा प्रकाश दृष्टी (फोटोपिक व्हिजन) आणि रंग संवेदना मध्यस्थ करतात.
- दैनंदिन प्राण्यांच्या रेटिनामध्ये शंकूच्या पेशींची उच्च घनता असलेले स्थानिकीकरण क्षेत्र असते. (बहुतेक पक्ष्यांच्या डोळ्यात असे दोन भाग असतात.)
- निशाचर प्राण्यांमध्ये, डोळ्यातील पडदा प्रामुख्याने रॉड पेशींनी बनलेला असतो, **रोडोपसिन**. रॉड्समध्ये असलेले प्रकाशसंवेदनशील रंगद्रव्य, फोटॉन्स (प्रकाश कण) द्वारे विरंगित होते आणि हळूहळू अंधारात पुन्हा निर्माण होते. हे त्यांच्यासाठी मंद प्रकाशात चांगली दृष्टी सुनिश्चित करते.

डब्ल्यूएचओने सीरम इन्स्टिट्यूटद्वारे मलेरियाची लस पूर्व पात्र ठरवली

- वर्ल्ड हेल्थ ऑर्गनायझेशन (WHO) ने **R21/Matrix-M मलेरिया लस** त्याच्या पूर्व-पात्र लसींच्या यादीत जोडली.
- हे **ऑक्सफर्ड विद्यापीठाने विकसित केले आहे आणि सीरम इन्स्टिट्यूट ऑफ इंडियाने तयार केले आहे.**
- ऑक्टोबर 2023 मध्ये, WHO ने मुलांमध्ये मलेरियाच्या प्रतिबंधासाठी त्याचा वापर करण्याची शिफारस केली होती.
- **R21 ही लस WHO द्वारे पूर्व पात्र ठरलेली दुसरी मलेरिया लस आहे.**

महत्त्वाचे मुद्दे

- पूर्व-योग्यता म्हणजे मुलांमध्ये मलेरिया रोखण्यासाठी एक प्रमुख साधन म्हणून लसींचा मोठा प्रवेश, युनिसेफद्वारे लस खरेदीसाठी आणि गवी, लस अलायन्स द्वारे तैनातीसाठी निधी सहाय्य ही एक पूर्व शर्त आहे.
- मुलांमध्ये मलेरिया रोखण्यासाठी दोन्ही लसीं क्लिनिकल चाचण्यांमध्ये सुरक्षित आणि प्रभावी असल्याचे दिसून आले आहे.

तुम्हाला माहित आहे का?

- **मलेरिया, एक डास-जनित रोग**, आफ्रिकन प्रदेशातील मुलांवर विशेषतः जास्त भार टाकतो, जेथे दरवर्षी सुमारे अर्धा दशलक्ष मुले या आजाराने मरतात.
- 2022 मध्ये, **जगात अंदाजे 249 दशलक्ष मलेरियाची प्रकरणे होती** आणि 85 देशांमध्ये मलेरियामुळे 6,08,000 मृत्यू झाले.

एअरजेल फायबर

- ध्रुवीय अस्वलाच्या फरच्या संरचनेपासून प्रेरित होऊन, संशोधक **विणण्यायोग्य एअरजेल फायबर** सादर करतात.
- तंतू **धुण्यायोग्य, रंगवता येण्याजोगे, टिकाऊ आणि प्रगत कापडात** वापरण्यासाठी योग्य आहेत.
- यामुळे संशोधकांना इतर वैशिष्ट्यांसह प्रभावी थर्मल इन्सुलेशनचे प्रदर्शन करणाऱ्या स्वेटरमध्ये त्यांची चाचणी घेण्याची परवानगी मिळाली.
- **थर्मल इन्सुलेशनसाठी** एरोजेल्स ही एक **आदर्श सामग्री** आहे.
- एन्कॅप्स्युलेटेड एअरजेल फायबरमध्ये **उत्कृष्ट थर्मल इन्सुलेशन** आहे आणि ते यांत्रिकरित्या मजबूत देखील आहे.

डार्क एनर्जी

- **डार्क एनर्जी हे ऊर्जेचे एक काल्पनिक स्वरूप** आहे जे गुरुत्वाकर्षणाच्या विरुद्ध वागण्यासारखे नकारात्मक, तिरस्करणीय दबाव आणते.

- यामुळे **आपल्या विश्वाच्या विस्ताराचा वेग कमी होण्याऐवजी कालांतराने वेगवान होत आहे.**
- बिग बॅंगमध्ये सुरू झालेल्या विश्वाकडून कोणाची अपेक्षा असू शकते याच्या विरुद्ध आहे.

डीप फेक्स

- इलेक्ट्रॉनिक्स आणि माहिती तंत्रज्ञान मंत्रालयाने सोशल मीडिया कंपन्यांना **माहिती तंत्रज्ञान (मध्यस्थ मार्गदर्शक तत्त्वे आणि डिजिटल मीडिया एथिक्स कोड) नियम, 2021** चे पालन करण्यासाठी आणखी एक सल्ला पाठवला आहे.
- आर्टिफिशियल इंटेलिजन्सने बनवलेल्या लोकांच्या बनावट 'डीपफेक' क्लिपवर सोशल मीडिया कंपन्यांना अधिक सक्तीने कारवाई करण्यासाठी या सल्ल्याचा उद्देश आहे.

डीप फेक्स बदल

- डीपफेक हे **व्हिडिओ, चित्रे आणि ऑडिओच्या स्वरूपात बनावट सामग्री** आहेत जी शक्तिशाली कृत्रिम बुद्धिमत्ता साधने वापरून तयार केली जातात.
- **"डीपफेक" या शब्दाचा मूळ 2017 मध्ये शोधला जाऊ शकतो** जेव्हा रेडिट वापरकर्त्याने "डीपफेक" या वापरकर्तानावासह, सेलिब्रिटींचे स्पष्ट व्हिडिओ पोस्ट केले.
- तंत्रज्ञानामध्ये **जनरेटिव्ह अॅडव्हर्सरियल नेटवर्क (GAN)** नावाच्या मशीन लर्निंग तंत्राचा वापर करून प्रतिमा आणि व्हिडिओ सुधारणे किंवा तयार करणे समाविष्ट आहे.
- हे AI-चालित सॉफ्टवेअर स्रोत सामग्रीवरून विषयांच्या हालचाली आणि चेहर्यावरील हावभाव शोधते आणि शिकते आणि नंतर ते दुसऱ्या व्हिडिओ किंवा इमेजमध्ये डुप्लिकेट करते.

इन्व्हेस्टिगेटिंग मून (SLIM) अंतराळयानासाठी स्मार्ट लँडर

- SLIM हे **जपान एरोस्पेस एक्सप्लोरेशन एजन्सी (JAXA)** द्वारे तानेगाशिमा स्पेसपोर्टवरून तयार केलेले आणि प्रक्षेपित केलेले अंतराळयान आहे.
- त्याचे वजन फक्त 590 किलो होते
- SLIM हे XRISM, पुढील पिढीतील एक्स-रे स्पेस टेलिस्कोप, **H-2A रॉकेटवर** एकत्रितपणे प्रक्षेपित करण्यात आले.

एक्सपोसॅट

- भारतीय अंतराळ संशोधन संस्था (ISRO) **PSLV-C58 एक्स-रे पोलारिमीटर उपग्रह (XPoSat)** मोहीम प्रक्षेपित करणार आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे

- XPOsat हा खगोलीय स्त्रोतांपासून क्ष-किरण उत्सर्जनाच्या अंतराळ-आधारित ध्रुवीकरण मोजमापांमध्ये संशोधन करणारा इस्रोचा पहिला समर्पित वैज्ञानिक उपग्रह आहे.
- यात दोन पेलोड असतात - POLIX (क्ष-किरणांमध्ये पोलारिमीटर इन्स्ट्रुमेंट) आणि XSPECT (क्ष-किरण स्पेक्ट्रोस्कोपी आणि वेळ).
- POLIX हे रमण संशोधन संस्थेने विकसित केले आहे आणि XSPECT हे URSC, बेंगळुरूच्या अंतराळ खगोलशास्त्र गटाने विकसित केले आहे.

पुरस्कार बातम्या

मेस्सीला टाइमचा 'अॅथलीट ऑफ द इयर' घोषित

- लिओनेल मेस्सीला 2023 साठी टाइम मॅगझिनचा 'अॅथलीट ऑफ द इयर' म्हणून घोषित करण्यात आले आहे.
- त्याला नुकताच आठवा बॅलन डी'ओर पुरस्कार मिळाला.

नाटू नाटू' या गीतकारावरील माहितीपटाला पुरस्कार मिळाला

- ऑस्कर पुरस्कार विजेते गीतकार सुभाष चंद्रबोस यांच्यावरील माहितीपटाला 12व्या मुंबई शॉर्ट्स इंटरनॅशनल फिल्म फेस्टिव्हलमध्ये पुरस्कार मिळाला आहे.
- RRR या तेलगू चित्रपटातील 'नाटू नाटू' गाण्यासाठी तो प्रसिद्ध आहे

महत्त्वाचे मुद्दे

- ज्येष्ठ पत्रकार चिलकुरी सुशील राव यांनी निर्मित आणि दिग्दर्शित केलेल्या माहितीपटाला महोत्सवात विशेष पुरस्कार प्रदान करण्यात आला.
- श्री चंद्रबोस यांनी 95 व्या अकादमी पुरस्कारांमध्ये सर्वोत्कृष्ट मूळ गाण्यासाठी ऑस्कर जिंकला.

इंदिरा गांधी शांतता पुरस्कार

- शास्त्रीय पियानोवादक डॅनियल बेरेनबोईम आणि शांतता कार्यकर्ते अली अबू अव्वाड यांना 2023 च्या शांतता, निःशस्त्रीकरण आणि विकासासाठी इंदिरा गांधी पुरस्कार विजेते म्हणून घोषित करण्यात आले आहे.
- इस्रायल-पॅलेस्टाईन संघर्षाच्या अहिंसक निराकरणासाठी इस्रायल आणि अरब जगतातील तरुण आणि लोकांना एकत्र आणण्याच्या त्यांच्या प्रयत्नांसाठी हे दिले जाते.

बद्दल

- शांतता, निःशस्त्रीकरण आणि विकासासाठी इंदिरा गांधी पारितोषिक हा आंतरराष्ट्रीय शांतता, निःशस्त्रीकरण आणि विकासासाठी उत्कृष्ट योगदान देणाऱ्या व्यक्ती किंवा संस्थांना दरवर्षी दिला जाणारा एक प्रतिष्ठित पुरस्कार आहे.
- हा पुरस्कार भारताच्या दिवंगत पंतप्रधान इंदिरा गांधी यांच्या नावावर ठेवण्यात आला आहे आणि त्याची स्थापना इंदिरा गांधी मेमोरियल ट्रस्टने 1986 मध्ये केली होती.

वर्षातील सर्वोत्कृष्ट महिला खेळाडू

- यूएस जिन्नॅस्ट सिमोन बाईल्सला तिसऱ्यांदा असोसिएटेड प्रेस 'फिमेल अॅथलीट ऑफ द इयर' म्हणून निवडण्यात आले आहे.
- तिच्या विजयी पुनरागमनात तिची विक्रमी आठवी यूएस नॅशनल चॅम्पियनशिप आणि सहाव्या जागतिक सुवर्णपदकाने टेनिस स्टार सेरेना विल्यम्स (पाच वेळा), ख्रिस एव्हर्ट (चार वेळा) आणि गोल्फर अॅनिका सोरेनस्टाम (तीन) नंतर तिसऱ्यांदा हा मान पटकावणारी बायल्स ही गेल्या 50 वर्षांत चौथी महिला बनली.

क्रीडा बातम्या

IWF ग्रँड प्रिक्स ॥ मध्ये पाच भारतीय वेटलिफ्टर्स भाग घेणार आहेत संदर्भ

- दोहा येथे सुरू होणाऱ्या आंतरराष्ट्रीय वेटलिफ्टिंग फेडरेशन (IWF) ग्रँड प्रिक्स ॥ वेटलिफ्टिंग स्पर्धेत पाच भारतीय वेटलिफ्टर्स देशाचे प्रतिनिधित्व करणार आहेत.
- ही स्पर्धा 2024 पॅरिस ऑलिम्पिकसाठी पात्रता फेरी आहे

महत्त्वाचे मुद्दे

- भारत दोन महिलांसह एकूण पाच लिफ्टर्स पाठवणार आहे.
- अजित नारायण आणि अचिंता शिउली पुरुषांच्या ७३ किलो गटात असतील.
- मीराबाई चानू या कार्यक्रमाला वजनकात्यासाठी उपस्थित राहणार आहेत.
- बिंदयाराणी देवी बिगर ऑलिम्पिक महिलांच्या 55kg वजनी विभागात तर गुरदीप सिंग +109kg या दुसऱ्या बिगर ऑलिम्पिक वजनी विभागात खेळणार आहे.

UWW रायझिंग स्टार ऑफ द इयर

- अंतीम पंचल (53kg) हिला महिला विभागात युनायटेड वर्ल्ड रेसलिंग (UWW) 2023 चा रायझिंग स्टार घोषित करण्यात आले आहे.

- अंतीमने तिच्या वरिष्ठ आशियाई चॅम्पियनशिप पदार्पणात **रौप्यपदक** जिंकले, तिच्या अंडर-20 विश्व विजेतेपदाचा बचाव केला आणि त्यानंतर जागतिक अजिंक्यपद स्पर्धेत कांस्यपदक जिंकले.
- ती दोन वेळा **वर्ल्ड अंडर-20 चॅम्पियन आणि वरिष्ठ जागतिक कांस्यपदक विजेती** आहे.

खेलो इंडिया पॅरा गेम्स

- टोकियो ऑलिम्पिक चॅम्पियन **मनीष नरवालने खेलो इंडिया पॅरा गेम्सच्या 10 मीटर एअर पिस्तूल SH1 प्रकारात सुवर्णपदक** जिंकले.
- टेबल टेनिसमध्ये, **पॅरालिम्पिक आणि पॅरा एशियाड पदक विजेत्या भाविना पटेलने** चौथीच्या वर्गात गुजरातचा सहकारी **शमीम चावडावर 3-0** असा विजय मिळवला.
- **खेलो इंडिया पॅरा गेम्स (KIPG)** हा अपंग खेळाडूंना खेलो इंडिया उपक्रमांतर्गत वार्षिक क्रीडा स्पर्धा आहे.

पाचवा फज्जा दुबई पॅरा बॅडमिंटन आंतरराष्ट्रीय 2023

- **मानसी जोशी आणि तुलसीमाथी मुरुगेसन महिला दुहेरीत चॅम्पियन ठरल्या.**
- टोकियो पॅरालिम्पिक चॅम्पियन प्रमोद भगत याला दोन रौप्यपदके मिळाली.

90 वी राष्ट्रीय बिलियर्ड्स आणि स्नूकर चॅम्पियनशिप

कर्नाटकच्या नताशा चेन्नई येथे 90 व्या राष्ट्रीय बिलियर्ड्स आणि स्नूकर चॅम्पियनशिपमध्ये सब-ज्युनियर मुलींचे स्नूकर विजेतेपद पटकावले.

संरक्षण बातम्या

भारतीय नौदलाने अॅडमिरलसाठी नवीन इपॉलेटचे अनावरण केले

- नौदलाने नौदलाच्या झेंड्यातून काढलेल्या आणि **छत्रपती शिवाजींच्या राजमुद्राने प्रेरित** असलेल्या **नवीन डिझाइनमधील अष्टकोनासह अॅडमिरलसाठी इपॉलेटच्या** नवीन डिझाइनचे अनावरण केले.
- नवीन डिझाईन "इपॉलेट" आहे आणि "गुलामी ची मानसिकता दूर करण्याचा संकल्प" याचा पुनरुच्चार करते.
- नवीन इपॉलेट मध्ये सोनेरी नेव्ही बटण टॉप आहे, त्यानंतर एक अष्टकोनी, एक भारतीय तलवार आणि एक दुर्बिणी क्रॉस केली आहे, त्यानंतर रॅक दर्शविणारे तारे आहेत.

समुद्रकिनारी गस्त जहाजे

- संरक्षण मंत्रालयाने कोस्ट गार्डसाठी सहा नेक्स्ट-जनरेशन ऑफशोर गस्ती जहाजांच्या खरेदीसाठी माझगाव डॉकयार्ड शिपबिल्डर्स, मुंबई यांच्यासोबत ₹1,614.89 कोटी रुपयांच्या करारावर स्वाक्षरी केली.

महत्त्वाचे मुद्दे

- खरेदी केल्या जाणाऱ्या सहा जहाजांपैकी चार सध्याच्या वृद्ध जहाजांची जागा घेतील आणि इतर दोन तटरक्षक दलाच्या ताफ्यात वाढ करतील.
- ही आधुनिक आणि उच्च तंत्रज्ञानाची जहाजे पाळत ठेवणे, कायद्याची अंमलबजावणी, शोध आणि बचाव, सागरी प्रदूषण प्रतिसाद आणि इतर महत्त्वाच्या क्षमता वाढविण्यात महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावतील.
- ही जहाजे बहुउद्देशीय ड्रोन आणि एआय क्षमतेने सुसज्ज असतील.

भारताला 26 राफेल जेट, 3 पाणबुड्यांसाठी किंमतीची बोली प्राप्त झाली

- **भारताला 26 राफेल-एम वाहक-आधारित लढाऊ विमाने तसेच तीन अतिरिक्त स्कॉर्पीन-क्लास पारंपारिक पाणबुड्या खरेदीसाठी फ्रान्सकडून किंमतीच्या बोली** मिळाल्या आहेत.
- 26 जेट्स स्वदेशी ट्विन इंजिन डेक-आधारित फायटर सेवेत समाविष्ट होईपर्यंत संख्यांमधील अंतर भरण्यासाठी आहेत.

तुम्हाला माहित आहे का?

- नौदल सध्या **आयएनएस विक्रमादित्य** आणि **स्वदेशी बनावटीच्या आयएनएस विक्रान्त** या दोन विमानवाहू युद्धनौका चालवते.
- विद्यमान स्कॉर्पीन्स आणि नवीन यांच्यातील मुख्य फरक म्हणजे त्यांची एकात्मिक लढाऊ प्रणाली (ICS) आहे.
- पूर्वीच्या पाणबुड्यांमध्ये फ्रान्सची प्रणाली होती, तर नवीन पाणबुड्यांमध्ये स्वदेशी आयसीएस असेल, ज्यात भारत इलेक्ट्रॉनिक्स लिमिटेडने फ्रेंच पुरवठादारांच्या सहकार्याने प्रदान केलेले महत्त्वपूर्ण स्थानिक उपाय असतील.

महत्त्वाचे दिवस

आंतरराष्ट्रीय स्थलांतरित दिवस

- **18 डिसेंबर** रोजी आंतरराष्ट्रीय स्थलांतरित दिवस साजरा केला जातो.
- या आंतरराष्ट्रीय स्थलांतरित दिनानिमित्त, IOM चे उद्दिष्ट आहे की **स्थलांतराला जागतिक आव्हानांवर उपाय म्हणून स्थान देणे**, जसे की हवामान बदलाच्या परिणामांशी जुळवून घेणे किंवा समुदायांना चांगल्या आर्थिक संधी उपलब्ध करून देणे.

- 2023 ची थीम "सर्वासाठी चांगल्या उद्यासाठी आजच कृती करा: स्थलांतराची शक्ती मुक्त करण्यासाठी स्थलांतरितांचे आरोग्य सुधारणे"

सुशासन दिन

- दरवर्षी 25 डिसेंबर रोजी सुशासन साजरा केला जातो.
- नागरिकांना, विद्यार्थ्यांना, जे देशाचे भविष्य आहेत, त्यांना सरकारच्या जबाबदाऱ्या आणि कर्तव्ये ज्या पूर्ण करणे आवश्यक आहे त्याबद्दल माहिती देणे हा या दिवसाचा उद्देश आहे.
- भारताचे माजी पंतप्रधान अटलबिहारी वाजपेयी यांच्या जयंतीनिमित्त हा दिवस साजरा केला जातो.

वीर बाल दिवस

- 10 वे आणि शेवटचे शीख 'गुरू' गुरु गोविंद सिंग यांच्या पुत्रांच्या शौर्याला आणि हौतात्म्याला श्रद्धांजली अर्पण करण्याच्या कार्यक्रमात पंतप्रधान सहभागी होतील.
- केंद्र सरकारने देशभरात अनेक सहभागी कार्यक्रमांचे आयोजन केले असून या दिवसाला "वीर बाल दिवस" असे नाव देण्यात आले आहे.
- देशभरातील शाळा आणि बालसंगोपन संस्थांमध्ये 'साहिबजादे' (गुरु गोविंद सिंग यांचे शहीद पुत्र) यांच्या जीवनकथेची आणि बलिदानाची माहिती देणारे डिजिटल प्रदर्शनही प्रदर्शित केले जाईल.

महत्त्वाचे मुद्दे

- पंतप्रधानांनी गुरु गोविंद सिंग यांचे पुत्र साहिबजादास बाबा जोरावर सिंग जी आणि बाबा फतेह सिंग जी यांच्या हौतात्म्याचे प्रतीक म्हणून "वीर बाल दिवस" साजरा करण्याची घोषणा केली.
- वीर बाल दिवस आपल्याला भारत आणि त्याची ओळख काय आहे हे सांगतो आणि दरवर्षी वीर बाल दिवस आपल्याला आपला भूतकाळ ओळखण्यासाठी आणि आपले भविष्य घडवण्याची प्रेरणा देईल.
- यामुळे आपल्या तरुण पिढीच्या ताकदीचीही सर्वांना आठवण होईल.

जागतिक मानवाधिकार दिन

- दरवर्षी 10 डिसेंबर रोजी जागतिक मानवाधिकार दिन साजरा केला जातो.
- हे 1948 मध्ये युनायटेड नेशन्स जनरल असेंब्लीद्वारे मानवी हक्कांच्या सार्वत्रिक घोषणा (UDHR) च्या दत्तकतेचे स्मरण करते.
- हा दिवस महत्त्वपूर्ण आहे कारण तो मानवी हक्कांच्या समस्यांबद्दल जागरूकता वाढवतो आणि त्यांचे संरक्षण करण्यासाठी कृती करण्यास प्रोत्साहित करतो.

- हा महत्त्वाचा दस्तऐवज वंश, लिंग, राष्ट्रीयत्व, धर्म किंवा इतर कोणत्याही स्थितीकडे दुर्लक्ष करून, प्रत्येक माणसाला अंतर्भूत मूलभूत अधिकार आणि स्वातंत्र्याची रूपरेषा देतो.
- जरी ती बंधनकारक नसलेली घोषणा असली तरी ती आंतरराष्ट्रीय मानवाधिकार कायद्यासाठी मूलभूत दस्तऐवज म्हणून काम करते.
- 2023 ची थीम: "सन्मान, स्वातंत्र्य आणि सर्वासाठी न्याय."
- ही थीम मानवी हक्कांच्या सार्वत्रिकतेवर आणि प्रत्येकाच्या हक्कांचा आदर आणि संरक्षण असलेल्या जगासाठी कार्य करत राहण्याची गरज यावर जोर देते.

आंतरराष्ट्रीय सार्वत्रिक आरोग्य कव्हरेज दिवस

- संयुक्त राष्ट्रसंघाने 12 डिसेंबर हा आंतरराष्ट्रीय सार्वत्रिक आरोग्य कव्हरेज दिवस (UHC दिवस) म्हणून घोषित केला.
- आंतरराष्ट्रीय युनिव्हर्सल हेल्थ कव्हरेज डेचे उद्दिष्ट मजबूत आणि लवचिक आरोग्य प्रणाली आणि बहु-स्टेकहोल्डर भागीदारांसह सार्वत्रिक आरोग्य कव्हरेजच्या गरजेबद्दल जागरूकता वाढवणे आहे.
- या वर्षीच्या युनिव्हर्सल हेल्थ कव्हरेज डे 2023 ची थीम आहे - सर्वासाठी आरोग्य: कृती करण्याची वेळ.
- हे मुळात आरोग्य प्रणालीच्या लवचिकतेवर लक्ष केंद्रित करणाऱ्या विशिष्ट कृतीसाठी कॉल करणे आहे.

विजय दिवस

- 1971 च्या युद्धात भारताने पाकिस्तानवर विजय मिळवला म्हणून दरवर्षी 16 डिसेंबर रोजी विजय दिवस साजरा केला जातो.
- भारत सरकारने 3 डिसेंबर 1971 रोजी निर्णय घेतला की बंगाली मुस्लिम आणि हिंदूंना वाचवण्यासाठी भारत पाकिस्तानशी युद्ध करेल.
- हे युद्ध भारत आणि पाकिस्तानमध्ये १३ दिवस चालले होते.
- 16 डिसेंबर 1971 रोजी, 93,000 सैनिकांसह पाकिस्तानी सैन्याच्या प्रमुखाने ढाका येथे भारतीय सैन्य आणि मुक्ती वाहिनी यांचा समावेश असलेल्या मित्र सैन्यासमोर बिनशर्त आत्मसमर्पण केले होते.
- मुक्ती वाहिनी म्हणजे बांगलादेश मुक्ती युद्धादरम्यान पाकिस्तानी लष्कराविरुद्ध लढलेल्या सशस्त्र संघटनांचा संदर्भ. ही एक गनिमी प्रतिकार चळवळ होती.
- या दिवशी बांगलादेशचा जन्म झाला. म्हणून, बांगलादेश दरवर्षी 16 डिसेंबर रोजी आपला स्वातंत्र्य दिन (बिजॉय दिवस) साजरा करतो.

सशस्त्र सेना ध्वज दिन

- 7 डिसेंबर रोजी सशस्त्र सेना ध्वज दिनी सैनिक, खलाशी आणि हवाई दलाच्या जवानांना सीमांचे रक्षण आणि त्यांच्या प्राणांची किंमत देऊन शांतता सुनिश्चित करण्यासाठी सन्मानित केले जाते.
- 28 ऑगस्ट 1949 रोजी स्थापन करण्यात आलेला सशस्त्र सेना ध्वज दिन, संरक्षण मंत्रालयाने स्मरण आणि निधी उभारणीचा उपक्रम म्हणून काम करतो.
- सशस्त्र दलातील कर्मचाऱ्यांचे जीवन सुधारण्याच्या उद्देशाने नागरिक या दिवशी बॅज आणि स्टिकर्स खरेदी करून योगदान देतात.
- निःस्वार्थी सैनिक, खलाशी आणि हवाई दलाला उत्तम सुविधा आणि संसाधने देण्यासाठी उभारलेला निधी महत्त्वाचा आहे.

निधन बातम्या

बातमीतील व्यक्ती: विजयकांत

- तमिळनाडूतील लाखो लोकांची मने जिंकण्यासाठी पडद्याआड गेलेले करिष्माई अभिनेते आणि **प्रभावशाली राजकारणी विजयकांत** यांचे वयाच्या 71 व्या वर्षी निधन झाले.
- त्यांचा **जन्म मदुराई येथे मुथुरामन** म्हणून झाला
- विजयकांतने **1976 मध्ये अभिनय क्षेत्रात पदार्पण** केले आणि अॅक्शन-ओरिएंटेड भूमिकांमध्ये सशक्त कामगिरीसह त्वरीत स्टारडम बनले.
- अॅक्शन चित्रपट आणि परोपकारी कार्यासाठी ओळखले जाणारे विजयकांत यांनी **2005 मध्ये सत्ताधारी द्रविड मुन्नेत्र कळघम (DMK) आणि ऑल इंडिया अण्णा द्रविड मुन्नेत्र कळघम (AIADMK) यांना पर्याय म्हणून देसिया मुरपोक्कू द्रविड कळघम (DMDK) लांच** केले.

मोहिनी गिरी

- **राष्ट्रीय महिला आयोगाच्या माजी अध्यक्ष आणि पद्मभूषण पुरस्कार** विजेत्या डॉ. व्ही. मोहिनी गिरी यांचे निधन.

बद्दल

- त्या एक प्रतिष्ठित महिला हक्क कार्यकर्त्या होत्या
- त्यांनी **1979 मध्ये सेवा संघाची** स्थापना केली, जी महिला, वंचित मुले आणि युद्ध विधवा यांच्या सक्षमीकरणासाठी समर्पित होती.
- डॉ. गिरी **दक्षिण आशियातील विमेन्स इनिशिएटिव्ह फॉर पीसचे** संस्थापक विश्वस्त आणि विविध संस्थांचे विश्वस्त होत्या.

विविध बातम्या

प्रमुख तेल आणि वायू कंपन्या 2050 पर्यंत कार्बन न्यूट्रल होण्याचे वचन देतात

संदर्भ

- 28 व्या कॉन्फरन्स ऑफ पार्टिज (COP-28) चे अध्यक्ष-**नियुक्त सुलतान अल जाबेर** यांच्या मते, अनेक तेल आणि वायू कंपन्यांनी 2050 पर्यंत नेट झिरो — किंवा कार्बन न्यूट्रल — होण्यासाठी वचनबद्ध केले आहे.
- **इंटरनॅशनल एनर्जी एजन्सी (IEA)** चा अंदाज आहे की जागतिक स्तरावर एकूण ऊर्जा-संबंधित उत्सर्जनांपैकी सुमारे **15% तेल आणि वायू ऑपरेशन्स किंवा सुमारे 5.1 अब्ज टन हरितगृह वायू उत्सर्जन** करतात.

चक्रीवादळ मिचौंग

संदर्भ

- चक्रीवादळ मिचौंगने नैर्ऋत्य बंगालच्या उपसागरात आपली हालचाल तीव्र केली आहे आणि नेल्लोर आणि मछलीपट्टणम दरम्यान आंध्र प्रदेशच्या किनारपट्टीवर धडकण्याची शक्यता आहे.

चक्रीवादळ म्हणजे काय?

- चक्रीवादळ ही हवेची एक मोठी प्रणाली आहे जी कमी-दाब क्षेत्राच्या केंद्राभोवती फिरते. हे सहसा हिंसक वादळ आणि खराब हवामानासह असते.
- NDMA नुसार, चक्रीवादळ उत्तर गोलार्धात घड्याळाच्या विरुद्ध दिशेने आणि दक्षिण गोलार्धात घड्याळाच्या दिशेने फिरणारे आवक वाऱ्यांद्वारे वैशिष्ट्यीकृत आहे.

विचार करा:

अरबी समुद्राच्या तुलनेत बंगालच्या उपसागरात चक्रीवादळे जास्त का येतात?

चक्रीवादळांची नावे कशी आहेत?

अरबी समुद्र आणि बंगालच्या उपसागरासह उत्तर हिंद महासागरातील चक्रीवादळांसाठी IMD विशिष्ट नामकरण पद्धती वापरते.

इतिहास

1900 च्या दशकाच्या मध्यात, वादळांना वर्णक्रमानुसार नाव देण्यात आले आणि स्त्रीलिंगी नावे वापरण्याची प्रथा सुरू झाली. WMO/ESCAP (जागतिक हवामान संघटना/युनायटेड नेशन्स इकॉनॉमिक अँड सोशल कमिशन फॉर आशिया अँड द पॅसिफिक) राष्ट्रांनी 2000 मध्ये चक्रीवादळांचे नाव देण्यास सहमती दर्शवली.

भारतासह WMO/ESCAP सदस्य राष्ट्रांनी चक्रीवादळांना नाव देण्याचा निर्णय घेतला.

2000 मध्ये मस्कतमध्ये 13 देशांचा समावेश करून हा निर्णय घेण्यात आला होता.

सदस्य राष्ट्रे:

चक्रीवादळांची नावे ठरवणाऱ्या WMO/ESCAP गटामध्ये भारत, कतार, मालदीव, म्यानमार, ओमान, बांगलादेश, पाकिस्तान, श्रीलंका, थायलंड, UAE आणि येमेन यांचा समावेश होतो.

RSMC (प्रादेशिक विशेषीकृत हवामान केंद्र) भूमिका:

IMD, जागतिक स्तरावर सहा RSMCs पैकी एक म्हणून, WMO/ESCAP प्रदेशातील 13 देशांच्या सूचनांवर आधारित उत्तर हिंद महासागरातील चक्रीवादळांची नावे देतात.

नामकरण निकष:

चक्रीवादळाची नावे तटस्थ, गैर-आक्षेपार्ह, लहान, उच्चारायला सोपी, आठ अक्षरांखालील आणि अद्वितीय असणे आवश्यक आहे. देश उच्चार आणि आवाजासह नावे प्रदान करतात.

चक्रीवादळांच्या श्रेणी

अशांततेचा प्रकार	वाऱ्याचा वेग (किमी/ता)
कमी-दाब क्षेत्र	31 पेक्षा कमी
उदासीनता	31-49
खोल उदासीनता	50-61
चक्रीवादळ	62-88
तीव्र चक्रीवादळ	89-117
अतिशय तीव्र चक्रीवादळ	118-167

सुपर चक्री वादळ 168 आणि उच्च

बेघर होणे हे मानवी हक्कांचे उल्लंघन आहे

संदर्भ:

- युनायटेड नेशन्स हाय कमिशनर फॉर रिफ्युजी (UNHRA) ने बेघर होणे हे जागतिक मानवी हक्कांचे उल्लंघन असल्याचे म्हटले आहे.
- 10 डिसेंबर रोजी पाळण्यात येणाऱ्या जागतिक मानवाधिकार दिनाच्या पार्श्वभूमीवर हा निर्णय घेण्यात आला
- शहरातील बेघरांची समस्या दूर करण्यासाठी राज्याला आवश्यक ती पावले उचलण्याची सूचनाही करण्यात आली.

तुम्हाला माहित आहे का?

- मानवी हक्क दिन 2023 साजरे करण्यासाठी नियमन केलेली थीम 'सर्वांसाठी स्वातंत्र्य, समानता आणि न्याय आहे.

इंडिया आर्ट, आर्किटेक्चर अँड डिझाईन बिऱ्नाले

संदर्भ

- कला आणि स्थापत्यकलेच्या क्षेत्रात भारताचा पुनःपुन्हा उदय झाल्यामुळे संपूर्ण मानवजातीचा फायदा होईल, असे पंतप्रधानांनी अलीकडेच अधोरेखित केले.
- लाल किल्ल्यावरील भारतातील पहिले कला, वास्तुकला आणि डिझाईन बिऱ्नालेच्या उद्घाटनप्रसंगी ते करण्यात आले.

महत्त्वाचे मुद्दे

- भारत व्हेनिस, लंडन आणि साओ पाउलो सारख्या शहरांमध्ये समान सांस्कृतिक कार्यक्रमांच्या धर्तीवर आधुनिक प्रणाली विकसित करण्यासाठी काम करत आहे.
- दिल्ली, कोलकाता, मुंबई, अहमदाबाद आणि वाराणसी येथे उभारल्या जाणाऱ्या सांस्कृतिक जागा शहरांना सांस्कृतिकदृष्ट्या समृद्ध करतील.
- बिऱ्नालेमध्ये सात थीमवर प्रदर्शन आहेत - भारताचे दरवाजे, भारताचे उद्याने, भारताचे बाओली (स्टेपवेल), भारताचे मंदिर, स्वतंत्र भारताचे आर्किटेक्चरल वंडर्स, स्वदेशी डिझाइन आणि वास्तुकला आणि डिझाइनमधील महिला.
- प्रदर्शने परस्परसंवादी प्रतिष्ठापनांसह भौतिक आणि डिजिटल अशा दोन्ही स्वरूपात तयार केली गेली आहेत.

कावेरी खोऱ्यातील हिरवे आच्छादन नष्ट होणे

- इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ सायन्स (IISc), बेंगळुरू येथील शास्त्रज्ञ आणि संशोधकांनी प्रकाशित केलेल्या एका शोधनिबंधात असे दिसून आले आहे की कावेरी खोऱ्यातील सुमारे 12,850 चौरस किमी जमिनीवरील नैसर्गिक वनस्पती 1965 ते 2016 या 50 वर्षांमध्ये नष्ट झाली.

महत्त्वाचे मुद्दे

- खोऱ्यातील इतर कोणत्याही राज्यापेक्षा कर्नाटकने खूप जास्त गमावले आहे.
- तो गमावलेल्या कव्हरचा तीन चतुर्थांश वाटा आहे, तर तामिळनाडूचा वाटा सुमारे एक पंचमांश आहे.
- नैसर्गिक वनस्पतींचे आवरण सुमारे 46% कमी झाले
- घनदाट वनस्पती कमी होण्याचे प्रमाण 35% आणि खराब झालेल्या वनस्पतींचे प्रमाण 63% होते.
- ज्या भागात जंगलाच्या व्याप्तीमध्ये प्रतिकूल बदल झाले आहेत त्यात ब्रह्मगिरी वन्यजीव अभयारण्य, बांदीपूर राष्ट्रीय उद्यान, नागरहोल राष्ट्रीय उद्यान आणि कावेरी वन्यजीव अभयारण्य यांचा समावेश आहे.

दाल सरोवर

- हे जम्मू आणि काश्मीरची उन्हाळी राजधानी श्रीनगरमधील एक तलाव आहे.
- ते पीर पंजाल पर्वतांनी वेढलेले आहे.
- हे काश्मीरमधील पर्यटन आणि मनोरंजनासाठी अविभाज्य आहे आणि त्याला "काश्मीरच्या मुकुटातील रत्न" किंवा "श्रीनगरचे रत्न" असे नाव देण्यात आले आहे.
- सुमारे 26 चौरस किलोमीटर क्षेत्रात पसरलेले, हे जम्मू आणि काश्मीरमधील दुसऱ्या क्रमांकाचे सर्वात मोठे तलाव आहे.

- पाणथळ जागा काँजवेद्वारे चार खोऱ्यांमध्ये विभागली गेली आहे; गागरीबल, लोकुत दाल, बोड दाल आणि नागिन.
- दाल सरोवर हे फ्लोटिंग मार्केट (राड म्हणून ओळखले जाते) साठी देखील लोकप्रिय आहे जेथे विक्रेत्यांचे स्वतःचे शिकार आहेत आणि पर्यटकांना भेट द्या.

इथेनॉल उत्पादन

- सरकारने इथेनॉल तयार करण्यासाठी **उसाचा रस, बी-मोलासिस** वापरण्यास परवानगी दिली आहे.
- हा उलटा निर्णय आहे कारण सुरुवातीला इथेनॉल तयार करण्यासाठी उसाच्या रसाच्या वापरावर बंदी घालण्याचा निर्णय घेण्यात आला होता कारण त्यामुळे रस तसेच बी-हेवी मोलॅसिसचा वापर हिरवा इंधन तयार करण्यासाठी केला गेला होता परंतु साखरेचे वळण 17 लाख टन इतके मर्यादित होते.
- रोलआउट टप्प्याटप्प्याने उघड होईल, जेमिनीच्या 'नॅनो' आणि 'प्रो' नावाच्या कमी अत्याधुनिक आवृत्त्या Google च्या AI-संचालित चॅटबॉट बार्ड आणि त्याच्या पिक्सेल 8 प्रो स्मार्टफोनमध्ये त्वरित समाविष्ट केल्या जातील.
- जेमिनी डिव्हाइसवर केलेल्या रेकॉर्डिंगचा त्वरीत सारांश देण्यास सक्षम असेल आणि मेसेजिंग सेवांवर स्वयंचलित उत्तरे प्रदान करेल, WhatsApp पासून रिपोर्टर्सच्या गटासाठी मिथुनच्या प्रालयक्षिकावर आधारित, गुगलचे 'बार्ड एडव्हान्स' कदाचित मजकूर, फोटो आणि व्हिडीओचा समावेश असलेली सादरीकरणे ओळखून आणि समजून घेऊन अभूतपूर्व AI मल्टीटास्किंग करण्यास सक्षम असेल.

JN.1 प्रकार

- केंद्रीय आरोग्य मंत्रालयाने सर्व राज्यांना आगामी सणासुदीचा हंगाम आणि देशाच्या काही भागांमध्ये प्रकरणांमध्ये अलीकडे झालेली वाढ लक्षात घेता देशातील कोविड-19 परिस्थितीवर सतत दक्ष राहण्यास सांगितले आहे.
- केरळमध्ये COVID-19 च्या नवीन JN.1 प्रकाराचे देशातील पहिले प्रकरण आढळल्यानंतर हा इशारा देण्यात आला आहे.

रक्त विकार असलेल्या लोकांसाठी नोकरीचा कोटा नाही

- थॅलेसेमिया, हिमोफिलिया आणि सिकलसेल रोग यासारखे रक्त विकार असलेले लोक अपंग व्यक्तींच्या श्रेणीतील सरकारी नोकऱ्यांमध्ये आरक्षणासाठी पात्र नाहीत.

महत्त्वाचे मुद्दे

- 2016 च्या अपंग व्यक्तींचा अधिकार अधिनियम अंतर्गत अपंगांच्या यादीत या तीन आजारांचा समावेश करण्यात आला होता.
- कायद्याच्या कलम 34 नुसार, "थॅलेसेमियासह रक्त विकार असलेल्या व्यक्ती सरकारी आस्थापनांमधील नोकऱ्यांमध्ये आरक्षणासाठी पात्र नाहीत".
- दृष्टी नसलेल्या आणि कमी दृष्टी ऐकू येत नाही आणि कमी सुनावणी; सेरेब्रल पाल्सीसह लोकोमोटर अपंगत्व; कुष्ठरोग बरा; बटूपणा; स्नायुंचा विकृती; ऑटिझम आणि बौद्धिक अपंगत्व; ऍसिड हल्ला बळी; आणि इतर असलेल्यांसाठी सरकारी नोकऱ्यांमध्ये 4% कोटा उपलब्ध होता.

नैऋत्य आइसलँडमध्ये ज्वालामुखीचा उद्रेक होतो

- रेकजाविकच्या नैऋत्येस अनेक आठवड्यांच्या तीव्र भूकंपीय क्रियाकलापानंतर आइसलँड पॉवर प्लांटजवळ ज्वालामुखीचा उद्रेक झाला.
- रेकजेनेस द्वीपकल्पातील ग्रिन्डाविकच्या मासेमारी बंदरापासून केवळ 3 किमी अंतरावर हा स्फोट झाला.

पश्चिम अंटार्क्टिक बर्फाचा शीट

- अंटार्क्टिक ऑक्टोपसच्या अनुवांशिक विश्लेषणातून असे दिसून आले आहे की पश्चिम अंटार्क्टिक बर्फाचा शीट (WAIS) शेवटच्या आंतरग्लेशियल दरम्यान सुमारे 1,29,000 ते 1,16,000 वर्षापूर्वी कोसळला होता जेव्हा तापमान औद्योगिक पूर्व पातळीपेक्षा फक्त 1 डिग्री सेल्सियस जास्त होते.
- निष्कर्ष असे सूचित करतात की WAIS कोसळणे आणि परिणामी समुद्र पातळी वाढणे अगदी किमान तापमान वाढल्यामुळे होऊ शकते.
- एकूण WAIS कोसळल्याने विनाशकारी जागतिक परिणाम होतील - यामुळे जागतिक समुद्र पातळी अंदाजे 3 ते 5 मीटरने वाढू शकते.

ऍपलच्या अलर्टनंतर पत्रकारांच्या फोनवर पेगासस स्पायवेअर सापडले

- भारतातील अनेक पत्रकारांच्या फोनवर पेगासस स्पायवेअरच्या अलीकडील शोधामुळे गोपनीयता, प्रेस स्वातंत्र्य आणि राष्ट्रीय सुरक्षेबाबत मोठी चिंता निर्माण झाली आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- अॅग्नेस्टी इंटरनॅशनलच्या सिव्युरिटी लॅबने जाहीर केले की या वर्षी द वायर न्यूज वेबसाइटचे संस्थापक संपादक सिद्धार्थ वरदराजन आणि भारतातील आणखी एका पत्रकाराला पेगासस स्पायवेअरने लक्ष्य केले आहे.

- पत्रकारांना ऍपल कडून एक अलर्ट प्राप्त झाला होता की त्यांना “राज्य प्रायोजित हॅकिंग” द्वारे लक्ष्य केले जात आहे, त्यानंतर त्यांनी त्यांचे फोन ना-नफा चाचणीसाठी प्रदान केले.

बद्दल:

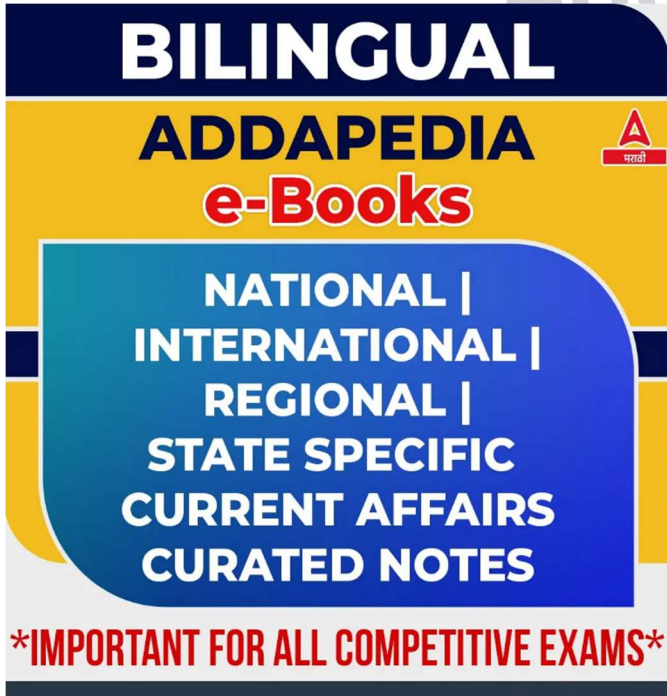
- पेगासस हे एक अत्याधुनिक इस्रायली-निर्मित सॉफ्टवेअर आहे जे आक्रमणकर्त्यांना दूरस्थपणे संदेश, कॉल, ईमेल आणि स्थान माहितीसह फोनच्या डेटामध्ये प्रवेश करण्यास अनुमती देते.
- पेगासस हल्ल्याला “शून्य क्लिक हल्ला” असेही म्हणतात.

11व्या शतकातील जैन शिल्पे म्हैसूर जिल्ह्यात सापडली

- म्हैसूर जिल्ह्यातील वरुणा गावात 11व्या शतकातील तीन जैन शिल्पे सापडली आहेत.
- वरुण, वरकोडू आणि वाजमंगला यांचा समावेश असलेल्या संपूर्ण पट्ट्यात पूर्वी जैन केंद्रांची भरभराट होती.

जैन धर्माबद्दल

- जैन धर्म हा एक प्राचीन धर्म आहे जो तत्वज्ञानात मूळ आहे जो मुक्तीचा मार्ग शिकवतो आणि सर्व जिवंत प्राण्यांना शिस्तबद्ध अहिंसेद्वारे आध्यात्मिक शुद्धता आणि आत्मज्ञानाचा मार्ग शिकवतो.
- 6व्या शतकात जैन धर्माला प्रसिद्धी मिळाली, जेव्हा भगवान महावीरांनी धर्माचा प्रचार केला.
- तेथे 24 महान शिक्षक होते, त्यापैकी शेवटचे भगवान महावीर होते.

BILINGUAL
ADDAPEDIA
e-Books

NATIONAL |
INTERNATIONAL |
REGIONAL |
STATE SPECIFIC
CURRENT AFFAIRS
CURATED NOTES

IMPORTANT FOR ALL COMPETITIVE EXAMS